Стр. 8 – 9

Днес в броя

България увеличава значително броя на научните публикации при ниско финансиране

Стр. 11

Проф. Стефан Димитров, Институт по молекулярна биология – БАН: „Редките болести съвсем не са толкова редки. Засега са познати между 7000 и 8000, но механизмът им на молекулно ниво е известен за малка част от тях. А за да се лекува пациент, трябва да се знае какъв е механизмът на болестта“

Стр. 7

Магдалена Ананиева, началник на РУО – Русе: „Диалогът е най-добрият начин да стигнем до правилните решения и да ги реализираме успешно. Всички работим за обща цел – да осъществяваме успешно образователната политика и да създаваме най-добрите възможности за развитие на децата и учениците“

Българска академия на науките
www.bas.bg

АПИС
Силата на информацията

АЗ·БУКИ

Вестникът е правоприемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Четете ни на **www.azbuki.bg**

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Брой 45 (1790) 12 – 18 ноември 2026 г. Година XXXV. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,10 €

Снимка Олег Попов

Националната художествена академия отбелязва тази година своята 130-годишнина. И днес в нея студентите са насърчавани да търсят своята гледна точка и да провокират с творбите си. В следващия брой – разговор с ректора на Академията проф. Георги Янков за настоящето и предизвикателствата пред преподавателите и младите хора

Бюджет 2027: 5,582 млрд. евро за образование

Предвиждат се по-високи учителски заплати, повече средства за наука и стипендии и ръст на данъчните облекчения за деца

Повече пари за наука, стипендии, по-високи данъчни облекчения за деца и ръст на учителските заплати предвижда проектът на държавния бюджет за 2027 г. Той бе представен преди дни публично в УНСС от министър-председателя Румен Радев и вицепремиера и министър на финансите Гълъб Донев.

Предвижда се заплатите на учителите да се увеличат от 1 януари 2027 г. със 7,5%. Нарастване ще има и на стипендиите за учениците в гимназиален етап и на докторантите.

До 62,1 млн. евро пък нарастват средствата за дейности по Стратегията за развитие на научните изследвания и Националната пътна карта.

Правителството предвижда и по-високи данъчни облекчения за семействата с деца, които се покачват до 5000 евро за едно, 10 000 евро за две и 15 000 евро за три и повече деца.

Предвидено е и въвеждане на ново данъчно облекчение за детско развитие за разходи за стоки и услуги в областта на здравеопазването, образованието и спорта за ненавършили пълнолетие деца, което позволява намаление на годишната данъчна основа на семействата с едно дете с 2000 евро, за две деца с 4000 евро и с 6000 за три деца.

Нараства и данъчното облекчение за деца с увреждания от 6135,50 на 12 000 евро.

Общо малко над 5,582 млрд. евро са разписани за сектор „Образование“ в публикувания от Министерството на финансите проектобюджет за догодина, което представлява 4% от брутния вътрешен продукт на страната. В актуализираната средносрочна бюджетна прогноза за следващите три години е заложено средствата да бъдат 5,670 млрд. евро (3,8% от БВП) за 2028 г. и 5,619 млрд. евро (3,5% от БВП) за 2029 г.

Подробности на стр. 3

940 средищни детски градини и училища

Намаление от 946 на 940 на средищните детски градини, части от детски градини и училища за учебната 2026/2027 г. предвижда проект на Решение на Министерския съвет, публикуван за обществено обсъждане. Така за настоящата учебна година в актуализирания Списък на средищните образователни институции попадат 214 детски градини, 43 части от детски градини и 683 училища. Те се намират в 606 населени места от 242 общини във всички 28 области на страната.

По данни на регионалните управления на образованието към началото на учебната година в тези образователни институции се обучават общо 19 289 деца и 163 977 ученици. Пътуващите деца в задължителна предучилищна възраст в детските градини са 2820, а учениците до 16-годишна възраст – 34 795.

Списъкът се актуализира всяка година по мотивирано предложение на кмета на съответната община след решение на Общинския съвет. Внесените предложения се оценяват от междуведомствена комисия с представители на МОН, министерствата на финансите, на регионалното развитие и благоустройството и на здравеопазването и на Националното сдружение на общините. Регионалните управления на образованието извършват проверки на броя на пътуващите деца и ученици към средищните детски градини и училища, като представят в МОН съответните данни и мотивирани становища.

Постъпили са предложения за вписване на 16 нови средищни детски градини и 3 нови части от детски градини, както и на 5 нови средищни училища. От тях на критериите за вписване в Списъка отговарят 22 средищни институции – 16 детски градини, 3 части от детски градини и 3 нови средищни училища. Предлага се в Списъка да не се включват поради оптимизация на училищната мрежа и липса на пътуващи деца или ученици 28 от досегашните средищни институции.

В резултат от решението за одобряване на Списъка на средищните детски градини и училища се очаква повишаване обхвата на децата и учениците и намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система в над 15% от детските градини и в над 34% от училищата на територията на цялата страна, се посочва в мотивите към проекта. АЗ·БУКИ

9 770861 399001

Снимка МОН

Пет медала за България от Международната младежка олимпиада по астрономия и астрофизика

С пет медала се завърнаха българските ученици от Международната младежка олимпиада по астрономия и астрофизика (IOAA-jr), която се проведе в Убон Ратчатани, Тайланд, съобщава Пресцентърът на МОН.

В надпревара с над 100 ученици от 23 държави всички родни таланти спечелиха отличия, след силно представяне и в двата състезателни тура – теоретичен и наблюдателен.

Златен медал заслужи Павел Казаков (X клас, ППМГ „Гео Милев“, Стара Загора). Сребърните отличия донесоха Лев Беленкий и Димитър Павлов (X кл., МГ „Д-р Петър Берон“, Варна) и Виктор Кожухаров (IX кл., НПМГ „Акад. Любомир Чакалов“, София). Бронз заслужи Кристиан Ханна (IX кл., НПМГ, „Акад. Любомир Чакалов“, София).

Ръководители на отбора са доц. д-р Александър Куртенков от Института по астрономия с Национална астрономическа обсерватория към БАН и Никола Каравасилев от Съюза на астрономите в България.

Зад успеха на учениците стоят дългогодишна целенасочена подготовка и съвместните усилия на техните ръководители и преподаватели от математическите и природо-математическите гимназии във Варна, София и Стара Загора.

Спечелените от младите астрономи отличия увеличиха сметката на българските ученици от международни, европейски и балкански олимпиади и състезания през 2026 г. на 121 медала, от които 26 златни, 49 сребърни и 46 бронзови. АЗ-БУКИ

INSAIT открива ново научно направление

След кариера в САЩ и Канада д-р Александрина Гоева се връща в София, за да ръководи изследвания за създаване на лекарства с изкуствен интелект

Изкуствен интелект, който разкрива как болестите променят човешките клетки, и помага за откриването на нови лекарства и лечения. Това е амбицията на изцяло ново научно направление, което се открива в Института за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT) към Софийския университет „Св. Климент Охридски“, съобщава Пресцентърът на МОН.

Начело на новото направление застава д-р Александрина Гоева – международно признат български учен с кариера в САЩ и Канада. Тя се завръща в България от Университета на Торонто, където е създала и ръководила собствена научноизследователска група в областта на машинното обучение и изчислителната биология. Преди това в продължение на седем години е работила в престижния институт Broad на Масачузетския технологичен институт (MIT) и Харвардския университет.

Сега българският INSAIT дава на д-р Гоева възможност да продължи изследванията си на световно ниво, като същевременно вложи натрупаните знания и опит в развитието на българската наука и създаването на технологии, които могат да променят бъдещето на медицината.

Новото направление в Института ще обедини постиженията на изкуствения интелект, математиката и биологията в търсенето на отговор на един от най-важните въпроси пред съвременната медицина – как да бъдат откривани по-рано болестните изменения и как клетките да бъдат насочвани обратно към нормалното им функциониране.

В основата на изследванията стои възможността изкуственият интелект да анализира огромни по обем биологични данни и да открива зависимости, които остават незабелязани при традиционните методи. По този начин учените ще могат да предвиждат как клетките реагират на различни лекарства, и да определят кои вещества или комбинации имат най-голям потенциал за лечение. Това е особено важно, тъй като възможните комбинации са практически неизброими, а лабораторните експерименти могат да изследват само малка част от тях.

Научната кариера на д-р Александрина Гоева започва в България. Тя е възпитаник на Софийската математическа гимназия и завършва приложна математика в Софийския университет. Продължава образованието си в САЩ, където придобива магистърска степен по математика и докторска степен по статистика от Бостънския университет. Нейните научни разработки са публикувани в едни от най-авторитетните международни издания – Science, Cell, Nature Biotechnology, Nature Communications и Cell Reports.

Д-р Александрина Гоева

Изследванията на д-р Гоева имат над 7200 цитирания по данни на Google Scholar – показател за международното признание и значимостта на нейната работа. Тя е и създател на HiDDEN – иновативен метод за машинно обучение, с който са открити незабелязани досега клетъчни изменения, свързани с развитието на рак на кръвта и нарушения в защитната бариера на мозъка. Нейните открития разкриват нови възможности за по-ранна диагностика и по-добро разбиране на тежки заболявания. АЗ-БУКИ

Стопанската академия отбелязва 90-годишнина

С тържествено събрание концерт в салона на Първо българско народно читалище „Еленка и Кирил Д. Аврамови 1856“ в Свищов Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ отбелязва на 6 ноември своята 90-годишнина. Празничното събитие събра академичното ръководство на висшето училище начело с ректора доц. д-р Марин Маринов и председателя на Общото събрание проф. д-р Красимир Шишманов, представители на държавната и местната власт, на български и чуждестранни университети, партньори, бивши ректори, преподаватели, студенти, възпитаници и приятели на Свищовската академия.

Сред гостите са зам.-министърът на образованието и науката акад. Николай Витанов, Милена Димитрова – секретар на президента по култура, образование и връзки с българите зад граница, кметът на община Свищов Генчо Генчев, главният координатор на Европейския университетски алианс KreativEU проф. Селио Гонсало Маркеш, народни представители и областни управители.

Тържествената церемония започва с думи от завета на големия български дарител Димитър Апостолов Ценов: „...Като принасям своята скромна лепта на народния олтар, свършвам с благопожеланието щото българският народ да върви безспир по пътя на културния напредък и към постигането на своя идеал...“.

В словото си ректорът доц. Марин Маринов отбелязва, че в завета на Димитър Ценов има вяра в силата на знанието, в значението на образованието за развитието на обществото и в способността на един град да създава национално значими духовни и интелектуални средища. По думите му 90-годишната история на висшето училище е създавана от хора с професионализъм, всеотдайност и убеждението, че знанието е най-сигурната инвестиция в бъдещето.

Снимка Стопанска академия – Свищов

Емоционален акцент в програмата е прожекцията на документален филм, посветен на 90-годишната история на Стопанската академия.

Ректорът връчи почетни плакети и знаци на официални гости, бивши ректори, успешни възпитаници, представители на чуждестранни университети партньори, спомоществователи и съмишленици, допринесли за развитието на Академията. Сред отличените са зам.-министър Николай Витанов, кметът Генчо Генчев, проф. Лиляна Вълчева – председател на Националния браншови синдикат „Висше образование и наука“ към КНСБ, проф. Диана Петкова.

По повод 90-годишнината до ректора са изпратени над 90 поздравителни адреса и телеграми с пожелания към академичната общност. Представен е и поздравителният адрес от министър-председателя Румен Радев.

Празничният концерт продължава с изпълнения на българската супергрупа „Фондацията“, към която в специална част от програмата се присъединява и Първи български хор „Янко Мустаков“.

Част от юбилейната програма е и проведената Международна научно-практическа конференция „90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов“, в рамките на която са представени над 250 научни доклада, подготвени от 248 български и 63 чуждестранни учени и изследователи от над 15 страни от три континента.

По повод юбилея висшето училище организира и Ден на отворените врати под надслов „Академията отблизо“. В инициативата се включват над 120 ученици от свищовските училища, които се включват в разнообразни срещи и посещения и се запознават с предлаганите специалности, кандидатстването, възможностите за стажове и международна мобилност по програма „Еразъм+“ и в рамките на европейския университетски алианс KreativEU.

Библиотеката на Свищовската академия пък подрежда изложба по повод 90-годишнината. Самата библиотека също е създадена през 1936 г., като основите на нейния фонд са поставени с библиотеката на дарителя Димитър Ценов. Днес тя разполага с три читални, а фондът ѝ наброява 208 000 тома книги и периодични издания. АЗ-БУКИ

Снимка БТА

Премиерът Румен Радев отбеляза, че правителството има огромното предизвикателство да постига трудни баланси между това да намалява прекомерния дефицит и да свива разходи, да разплаща огромни финансови задължения и в същото време да не се губят доходи и социална подкрепа, както и да се инвестира там, откъдето се очаква най-бързо икономическо развитие на държавата

5,582 млрд. евро за образование

Средствата за сектора в проектобюджета за 2027 г. са 4% от БВП

Малко над 5,582 млрд. евро са разписани за сектор „Образование“ в публикувания от Министерството на финансите проект на законопроекта за държавния бюджет за 2027 г. Това представлява 4% от брутния вътрешен продукт на страната.

За настоящата година за сектора са посочени 5,599 млрд. евро (4,3% от БВП), а в актуализираната средносрочна бюджетна прогноза за следващите три години е заложено средствата да бъдат 5,670 млрд. евро (3,8% от БВП) за 2028 г. и 5,619 млрд. евро (3,5% от БВП) за 2029 г.

В проектобюджета са предвидени 170,5 млн. евро за увеличение на учителските заплати със 7,5% с цел да се стимулира навлизането на млади и квалифицирани педагози в системата на предучилищното и училищното образование.

Осигуряват се и допълнителни 5 млн. евро за ръст на стипендиите на учениците в гимназиалния етап с 20%. Още 10 млн. евро ще се инвестират за насърчаване обучението по професии, свързани с техниката и производствените технологии, и подобряване на условията за обучение в професионалните гимназии, които ги предлагат. А 4,2 млн. евро са предвидени за допълнително финансиране на защитените от държавата специалности от професии и тези, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда, свързано с увеличение на учениците и стандартите. Други 3,1 млн. евро са предназначени за социални и здравноосигурителни вноски на учениците, включени в дуално обучение.

36,2 млн. евро допълнително ще отидат за безплатни познавателни книжки, учебници, електронно четими учебници, учебни комплекти и учебни помагала за децата и за учениците от I до XII клас.

Още 3,2 млн. евро се насочват за повишаване качеството на образователната подкрепа за учениците със специални образователни потребности, а 4,8 млн. евро е ръстът на средствата за работа с деца от уязвими групи и диференцирано заплащане на директорите.

По Национална програма „Оптимизиране на вътрешната структура на персонала“ са посочени допълнителни 8,8 млн. евро за обезщетения на персонала в системата на образованието.

За повишаване на интереса и увеличаване на извънкласните дейности, гарантирани за всеки ученик чрез допълнителна подкрепа за спорт, отдих и култура, се насочват 9,5 млн. евро.

44,4 млн. евро са записани за транспорт на деца и ученици до образователните институции и обратно.

Общо 10,3 млн. евро са за компенсиране на разходите за отглеждане и обучение на деца, които не са приети поради липса на места в държавни и общински детски градини и училища.

За възстановяване на установеното към края на предходната година превишение на постъпленията над плащанията по бюджетите на държавните училища, прилагащи делегиран бюджет, са посочени 43,2 млн. евро.

В изграждане, пристрояване, надстрояване и реконструкция на детски ясли, детски градини и училища ще се инвестират 25,6 млн. евро, а за изграждане и основен ремонт на спортни площадки и физкултурни салони в държавните и общинските училища – 22,8 млн. евро.

За финансиране на неделните училища в чужбина са разписани 2,2 млн. евро.

В сферата на висшето образование са предвидени допълнителни 7,8 млн. за социално-битови разходи на студентите и докторантите, в т.ч. 2,3 млн. евро за ръст на средствата за „Студентски столове и общежития“ за столове и общежития към държавните висши училища и 5,5 млн. евро за актуализиране на стипендиите на докторантите за 2027 г. За саниране, ремонт и обзавеждане на студентските общежития са записани 19,5 млн. евро.

До 62,1 млн. евро пък нарастват средствата за дейности по Стратегията за развитие на научните изследвания и Националната пътна карта.

За Българската академия на науките за догодина са определени на 140,324 млн. евро. За Селскостопанската академия се предвижда трансфер на 46,280 млн. евро. Финансирането на държавните висши училища е планирано на 702,731 млн. евро. Традиционно най-голям е бюджетът на Софийския университет – 115,856 млн. евро, следван от този на ТУ – София (83,714 млн. евро), и на МУ – София (45,508 млн. евро). На последните три места са Висшето училище по телекомуникации и пощи – София (4,254 млн. евро), Висшето транспортно училище „Тодор Каблешков“ (3,565 млн. евро), и Висшето строително училище „Любен Каравелов“ (1,591 млн. евро).

За държавните висши военни училища са определени 46,954 млн. евро – Национален военен университет (20,318 млн. евро), Висше военноморско училище (10,357 млн. евро), Военна академия „Г.Ст. Раковски“ (9,538 млн. евро) и Висше военновъздушно училище (6,740 млн. евро).

Финансовият разчет на държавата за догодина бе представен преди дни публично в УНСС от министър-председателя Румен Радев и вицепремиера и министър на финансите Гълъб Донев.

Тогава бе обявено, че допълнителни 30 млн. евро се насочват към младите лекари специализанти. Така заплатата на лекар специализант държавна поръчка ще бъде повишена до 1900 евро, а тези, които са извън нея, ще получат 350 евро.

Правителството предвижда и по-високи данъчни облекчения за семействата с деца, които се покачват до 5000 евро за едно, 10 000 евро за две и 15 000 евро за три и повече деца. Въвежда се и ново данъчно облекчение за детско развитие за разходи за стоки и услуги в областта на здравеопазването, образованието и спорта за ненавършили пълнолетие деца, което позволява намаление на годишната данъчна основа на семействата с едно дете с 2000 евро, за две деца с 4000 евро и с 6000 за три деца. Нараства и данъчното облекчение за деца с увреждания от 6135,50 на 12 000 евро.

Стана ясно още, че в изграждането на Българската фабрика за изкуствен интелект ще бъдат вложени 49 млн. евро. Записани са и данъчни облекчения за инвестиции в наука и развойна дейност. АЗ-БУКИ

Кампания на Института за български език – БАН и в. „Аз-буки“

НАПИСАНОТО ОСТАВА. ПИШИ ПРАВИЛНО!

Какво е кататимно мислене?

Кристияна СИМЕОНОВА*

Този въпрос ми беше зададен от ученици, изучаващи психология в гимназиален курс. Накратко казано, кататимното мислене е форма на мислене, при която емоциите чувствата, желанията и субективните преживявания оказват съществено влияние върху начина, по който човек възприема и оценява действителността.

Кататимно мислене е терминологично словосъчетание с хибриден характер, тъй като се състои от заета и от българска дума. Прилагателното *кататимен* е от гръцки произход и произлиза от израза κάτα θύμος, който означава приблизително ‘според чувствата; съобразно душевното състояние’. *Кататимен* е заемка, адаптирана към българския език, и като прилагателно се променя по род и число. Съществителното *мислене* обаче е отглаголно съществително, което няма множествено число. Терминологичното словосъчетание *кататимно мислене* също няма множествено число и единствената промяна по форма е членуването: *кататимното мислене.*

При кататимното мислене емоционалните преживявания оказват влияние върху логическата преценка и обективното възприемане на действителността. Като пример може да се посочи влюбването. Влюбеният човек понякога идеализира своя партньор, преувеличава положителните му качества и пренебрегва недостатъците му.

Терминът се свързва с Ханс В. Майер и Ернст Кречмер. По-късно германският психиатър Ханскарл Льойнер го развива в контекста на своя психотерапевтичен метод: кататимно преживяване на образи. Употребява се в публикации по клинична психиатрия, клинична психология и психотерапия.

***Д-р Кристияна Симеонова** *е доцент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките.*

Подготовят областни координатори по дуално обучение

Започна подготовката на областни координатори по дуално обучение в рамките на Програма ДОМИНО-2. Обучението се провежда в Стара Загора, като целта е координаторите да поддържат връзката между професионалните гимназии и работодателите и да насърчават по-активното участие на бизнеса в дуалното обучение, съобщава Пресцентърът на МОН.

Обученията са важна стъпка към изграждането на национална мрежа за координация и подкрепа на дуалната форма на регионално ниво.

За приемащи организации на координаторите са определени областни структури на бизнес асоциации, избрани съвместно с четирите национално представителни работодателски организации. Целта е чрез тази мрежа да се засили капацитетът на регионалните бизнес структури за по-активно участие в организацията и развитието на ученето чрез работа.

Обучението беше открито от ръководителя на Програмата Полина Златарска, началника на Регионалното управление на образованието – Стара Загора, Милена Йолдова-Стоянова. В работата се включиха още представители на водещи предприятия от Казанлък – Владимир Чучумишев от „Арсенал“ АД и Марин Маринов от „М+С Хидравлик“ АД.

В събитието участва и екипът на Българо-швейцарската търговска камара, която изпълнява функциите на Звено за координация и взаимодействие по Програмата.

Домакинът на събитието – Стара Загора, е регион с дългогодишен опит в развитието на дуалното обучение. Именно в Казанлък още през 2015 г. започва пилотното въвеждане на този модел, а активното сътрудничество между професионалните гимназии и местните предприятия е пример за успешно партньорство между образованието и бизнеса.

По време на двудневното обучение участниците ще се запознаят с нормативната уредба, организацията на обучението в реална работна среда, планирането на дейности и взаимодействието със заинтересованите страни. АЗ-БУКИ

Българските народни приказки оживяват в Кюстендил

Северина ДИМИТРОВА

Снимка Авторът

Българските народни приказки вече имат свой дом на открито в Кюстендил. „Алея на приказките“ в парка пред Балнеосанаториума събира любими истории, детско въображение и възможности за среща с книгите по необичаен и достъпен начин. Новото пространство беше официално открито с участието на деца от подготвителните групи на ДГ „Слънце“ и ДГ „Славейче“.

Вместо традиционни официални речи откриването се превърна в празник на четенето. Кметът на Кюстендил инж. Огнян Атанасов и председателят на Общинския съвет Димитър Велинов прочетоха приказки на малките гости. Сред пъстрите илюстрирани рамки за снимки и пейките във формата на отворени книги децата се потопиха в света на познати истории.

Директорът на Регионалната библиотека „Емануил Попдимитров“ София Пейчева представи инициативата и призова посетителите да пазят новото пространство, за да продължи то да радва децата и гостите на града.

Шест български народни приказки са намерили място в алеята. Освен да се запознаят с тях чрез оформлението на пространството, посетителите могат да гледат и техните видео версии, достъпни чрез QR кодове. Историите са представени от актьори на Регионалния културен институт – Кюстендил.

Образователният характер на инициативата ще бъде развит и с поредица от тематични срещи и занимания. Библиотекарите от Детския отдел на Регионалната библиотека ще посрещат групи от детски градини и училища, които предварително заявят посещение. Така „Алея на приказките“ ще се превърне не само в място за разходка, но и в пространство за организирани занимания, насърчаващи интереса към четенето и българското фолклорно наследство.

Инициативата е част от проекта „Кюстендил – град на словото: поетически и приказен културен маршрут“, реализиран от Регионалната библиотека с финансовата подкрепа на Министерството на културата по Националния културен календар за 2026 г.

Създадена с мисъл за най-малките, алеята отправя покана към всички поколения да се върнат към света на приказките – там, където историите се предават, въображението няма граници, а любовта към книгите започва още в детството.

Децата призовават шофьорите за повече внимание на пътя

За 15-а поредна година Националният дворец на децата дава начало на кампанията „Посланията на есенния лист“

Антоанета НАЙДЕНОВА

Снимки „Аз-буки“

Разделени на отбори, децата се надпреварват в подреждането на пъзели с пътни знаци

Есенни листа, върху които са изписани послания за безопасно движение, деца напомнят на възрастните да бъдат по-внимателни на пътя. За 15-а поредна година Националният дворец на децата дава начало на националната кампания „Посланията на есенния лист“. В откриването се включиха възпитаници на НДД, деца от ДГ „Флора“ и ученици от столичното 136. ОУ „Любен Каравелов“.

„Това е своеобразен юбилей и хубавото е, че към нашата национална кампания се присъединяват много образователни институции“, каза за „Аз-буки“ директорът на НДД Татяна Досева. По думите ѝ училища, детски градини и центрове за подкрепа за личностно развитие в страната организират инициативи според възрастта на участниците и възможностите си. Сред тях са конкурси за рисунки и игри, в които децата упражняват безопасно пресичане и научават кой има предимство на пътя.

Кампанията насочва вниманието и към отговорността на родителите, учителите и всички възрастни. С влошаването на времето през есента и зимата са необходими повече бдителност и грижа за предотвратяване на пътни произшествия, подчерта Досева. Тя разказа, че деца споделят как самите те напомнят на родителите си да проверят чистачките и да сменят гумите на автомобила.

Есенните листа с послания за водачите са подготвени от възпитаници на НДД от школите по мода и дизайн с ръководител Милена Владкова и по етнография с ръководител Татяна Духова. В изработването им са се включили и малките възпитаници на школа „Любознайко“.

Петгодишните Дария и Светослава от ДГ „Флора“ пожелаха на родителите и на всички шофьори да карат своите автомобили, като спазват правилата за движение, за да няма катастрофи и пострадали деца.

Познанията на участниците бяха проверени във викторина, водена от Светослав Кръстев от Съюза на българските автомобилисти. Децата отговаряха на въпроси за предимството на кръстовище, сигналите на регулировчика и правилата за изпреварване, а за верни отговори получаваха награди. Участник демонстрира и положението на регулировчика, за да помогне на останалите да разпознаят сигналите.

В програмата два отбора от по 4 деца се надпреварваха кой пръв ще подреди по два пъзела с пътни знаци. Те получаваха напътствия от служителите на отдел „Пътна полиция“ инсп. Борислав Живчиков и Елена Милтенова.

Кръстев подчерта, че основната цел на подобни занимания е децата да се научат да се движат правилно и безопасно. Той благодари на Националния дворец на децата, който съхранява инициативата през годините заедно със своите партньори.

Инспектор Борислав Живчиков обърна специално внимание на личния пример на възрастните. Децата се учат от поведението на родителите си, затова спазването на правилата от тях е съществена част от възпитанието в пътна безопасност.

„Децата са нашето бъдеще, но и нашето настояще“, подчерта Полина Христова, главен експерт в Българския младежки Червен кръст. Тя припомни, че БЧК работи за превенция на пътния травматизъм и вече 25 години подпомага деца, пострадали при катастрофи, чрез специален фонд. Най-голямото желание на организацията е да няма нужда от такава подкрепа, защото няма пострадали деца.

Татяна Досева изказа специална благодарност на Мария Ботева за дългогодишната ѝ подкрепа за инициативите на НДД за безопасност на движението. Поздрав към участниците беше отправен и от РУО – София-град.

Откриването на кампанията завърши с раздаването на листа с послания за безопасно движение по пътищата на шофьори, спрели на кръстовището на столичния бул. „Константин Величков“. Учениците от 136. ОУ „Любен Каравелов“ бяха обезопасени с жълти жилетки и съпроводени от представителите на „Пътна полиция“, докато раздаваха посланията на децата.

Децата раздадоха на шофьорите послания за безопасно движение по пътищата

Учи история, забавлявайки се

Преподавателят Димитър Георгиев от СУ „П. Р. Славейков“ в Кърджали получи наградата на МОН „Константин Величков“

Димитър Георгиев е главен учител по „История и цивилизации“ и гражданско образование в СУ „Петко Рачов Славейков“ в Кърджали. Тази година той бе удостоен с наградата на МОН „Константин Величков“ в категорията за принос в развитието на способностите и компетентностите на децата и учениците в областта на науките, технологиите, изкуствата, спорта, гражданското и здравното образование и лидерските умения.

Неговите възпитаници вече 16 години печелят призови места в национални и международни състезания. Под негово ръководство са издадени четири книги, създадени са над 25 ученически филма и са организирани 11 национални ученически конференции по история.

Наградата „Константин Величков“ е учредена през 2005 г. от МОН. Връчва се всяка година на 1 ноември – Деня на народните будители, за високи постижения и принос в българското образование. Отличава изявени учители, педагогически съветници и психолози в различни категории.

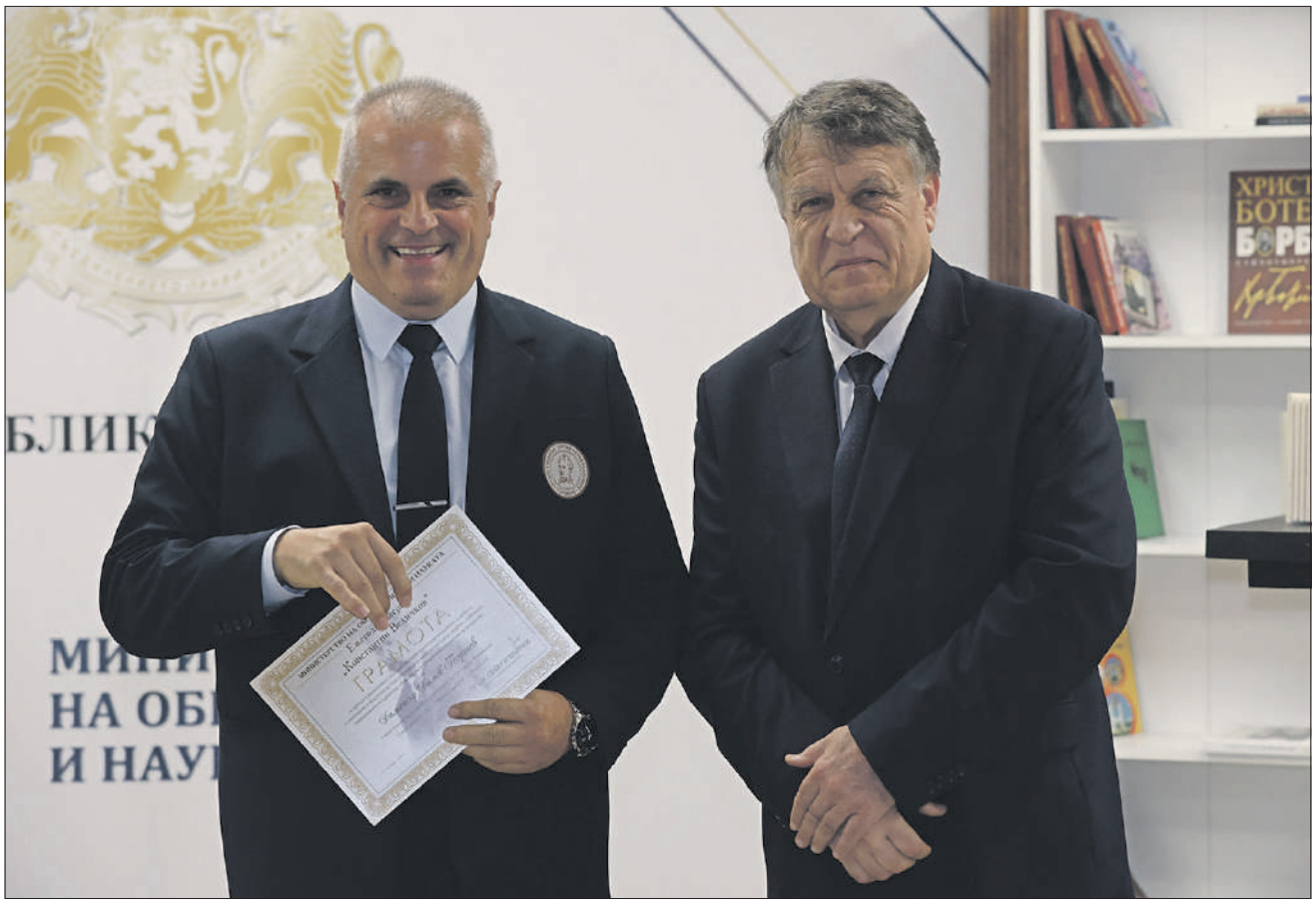

Снимка Олег Попов

Димитър Георгиев получи своето отличие от министъра на образованието и науката проф. Георги Вълчев

Зина СОКОЛОВА

Началото на активните извънкласни занимания с учениците си Димитър Георгиев поставя със създаването на школата по история „ИстОрика“ (Иновативно средище за творческо Обучение, развиващо изкуството и класическата академичност). Абревиатурата обхваща различните дейностите в школата – освен с подготовка за състезания, олимпиади, конференции, се правят и неща, които водят до осъществяване на идеята „Учи история, забавлявайки се, и се забавлявай, учейки история“. Училището е едно от първите, което въвежда историческия маскен бал като форма на изява чрез смесването на театър и история.

„Никой нямаше опит в организирането на маскени балове и всичко се свеждаше само до обличането на костюми. Така се забавлявахме“, спомня си учителят по история. В следващите години нещата се променят. Повишават се изискванията за автентична, исторически вярна среда.

„Не може да ми играеш с маратонки и да си Левски или Ботев. Не може да не вземаме театрални аксесоари от театъра. Ходим на места като крепости, които нямат нищо общо с модерното“, обяснява преподавателят. Той набляга на изискването всичко, което правят учениците в школата, да бъде исторически достоверно, за да не се получава пародия на историческите факти. Те имат право на творческа изява, на срещи с личности от различни епохи – всичко това им дава възможност да развихрят въображението си. Ученици влизат в обувките на исторически личности, но трябва да имат автентично облекло и да се съобразяват с историческа хронология.

За да разнообрази заниманията в школата, преподавателят в последните години поставя задачата да правят реклами на исторически личности и събития не само от българската, но и от световната история. Например реклама на сирене „Тертер“, на мляко „Тертер“, на салата „Цезар“.

„Получиха се страхотни неща, това стимулира въображението им. Защото можеш сега, през XXI век, да рекламираш по своя начин нещо, което носи историческо име, и се получават наистина много забавни и бих казал полезни неща за учениците“, подчертава учителят по история. За него най-ефектното е свързване на рекламата с историята и използване на исторически личности и събития в рекламни продукти.

„Учениците имаха възможността сами да преценят как да представят даден продукт, като го свържат с определен исторически период, личност или събитие“, допълва Димитър Георгиев.

След първите маскени балове учителят продължава да надгражда. Прави на живо исторически сценки. Насърчава учениците от школата да пресъздават пред свои съученици случаи от историята и разговори между хората от отминали времена.

За свое най-голямо постижение обаче Димитър Георгиев определя организирането на Националната ученическа конференция „Личности и събития, повлияли на човешката история“, която е включена в Националния календар на МОН за изяви по интереси на децата и учениците. Досега са организирани единадесет конференции – от 2012 до 2026 г. Нивото е много високо – журито е от хабилитирани преподаватели от Софийския университет, минимум трима до пет души. Създадени са и над 25 образователни филма, свързани с различни периоди от българската история. Издадени са и пет книги с различни доклади и есета на ученици, заели призови места на международни и национални конкурси. Всичко това дава възможност на учениците да бъдат креативни, да не стихва любопитството им.

Първият филм, който правят, е за Априлското въстание. От театъра учителят взима над двадесет елека, дървени пушки и друг реквизит и води учениците на Оборище на мястото, където се е провело Учредителното събрание. Взимат текст от записките на Захари Стоянов и снимат възстановка на събранието. Ученици се превъплъщават в исторически фигури – Георги Бенковски, Панайот Волов, поп Груйо и други участници в събитията, като се обличат униформите, с които тези личности са останали в историята.

Заснетият филм се харесва на всички. Това насърчава Димитър Георгиев да продължи да прави филми, които са свързани със средновековната история. При това около Кърджали има много крепости, които могат да бъдат великолепен декор, на който да се разиграва действието. Така, когато се снима примерно за хан Омуртаг или хан Тервел, фонът е крепостна стена, а не жилищен блок с телевизионни антени.

„Обстановката трябва да е достоверна, което се оказва, между другото, голямо предизвикателство, тъй като днес е много трудно да се постигне автентична среда дори и за събития от близкото минало. И едно от големите постижения е, че децата се ангажираха в пресъздаване на събития от близкото минало – отпреди 30 – 40 години“, подчертава Димитър Георгиев

В школата „ИстОрика“ има и иновация, наречена ЕЛСОПАК – лаборатория за социални проучвания, анализи и компетенции. Учениците снимат филм за 1982 г. За тази цел се обличат в униформи, които намират по таваните на селските къщи, оставени там от техните родители. Слагат си пионерски връзки, а в класната стая вкарват стари чинове, черна дъска. Правят нещо като музей на социализма.

„Сега това е невъзможно да се постигне. Всички училища са толкова модерни, че ако някой иска да направи възстановка за времето на социализма и как са учили тогава нашите деца, това е абсолютно невъзможно“, отбелязва Димитър Георгиев. За целите на филма той намира и портрети на Георги Димитров, на Тодор Живков. Във възстановката става дума и за строгите правила за дисциплината в Закона за народната просвета преди 1989 г. – при три отсъствия ученикът е можело да бъде изключен или да му се намали поведението.

„Всичко това показахме на живо в национален ефир Това беше като социален експеримент, без телефони, без маникюри, без грим, косите – на плитки. Едно дете дори се принуди да се подстриже, за да участва във филма“, казва учителят.

И идеята да пресъздадат порядките през 1982 г., е постигната. След това учителят по история прави още такива музеи, като те вече са на открито в центъра на града на Кърджали. Учениците пак слагат пионерски връзки, родителите им докарват жигули, слагат цени от времето на социализма – примерно локум за 3 стотинки. За 30 минутни те представят тогавашната система, но не като конкуренция на сегашната, а за да изброят някои факти. Гости и граждани на Кърджали минават, смеят се, шегуват се. Така децата могат за малко да се потопят в атмосферата на времето на своите родители, баби и дядовци.

Филмът „Траките – непокорните воини на Родопите“ пък е направен в часовете за занимания по интереси. В него се показва как се жени тракийски вожд и как при сватба, при раждане на дете всички плачат, а при смъртта на владетеля се радват. Това тракийско вярване учениците илюстрират при откриването на Перперикон.

Димитър Георгиев е убеден, че влизайки в неговата школа, децата, освен че се забавляват, придобиват и умения за водене на дебати, за поведение пред камера и да говорят на микрофон. А това им помага за абсолютно всички сфери.

Една мечта

При получаване на наградата „Константин Величков“ Димитър Георгиев сподели и своя мечта – победителите в националните конференции по история и цивилизации, които организира всяка година, да влизат без приемен изпит в Историческия факултет на Софийския университет. За тази цел трябва само тези конференции да преминат към Националната програма „Олимпиади и състезания“. В момента това е бюрократична спънка, защото Софийският университет няма как да обяви прием на ученици, които не са в тази програма.

„В момента сме в Националния календар за изяви на МОН, но не сме в календара за олимпиади и състезания“, казва Георгиев. Споделя, че има подкрепата на Академичния съвет на Софийския университет и двете страни се надяват този въпрос да се реши скоро.

Снимка ОУ „Васил Левски“ – с. Хитово

Възпитаниците на ОУ „Васил Левски“ участват в различни училищни и извънучилищни дейности

Адресът на детето не е граница за успеха му

В ОУ „Васил Левски“ в добричкото село Хитово учат 50 ученици от четири населени места

„Училището ни е малко, но това не означава, че възможностите пред децата ни трябва да са малки. Искаме да им дадем равен шанс, независимо от средата, в която растат, и трудностите, с които се сблъскват“, разказва пред „Аз-буки“ Димка Тодорова – директор на Основно училище „Васил Левски“ в село Хитово, област Добрич.

Диляна КОЧЕВА

В началото на настоящата учебна година в училището са записани 50 деца. То е средищно и посреща ученици от четири населени места – Хитово, Алцек, Воднянци и Дянково. Обучението се осъществява в слети паралелки, като единствено седмокласниците учат самостоятелно, за да могат да се подготвят по-добре за националното външно оценяване и за продължаването на своето образование.

Зад тези числа обаче стои много повече от организацията на учебния процес. Там са историите на деца, част от които растат в семейства с финансови и социални затруднения, други живеят само с единия си родител, а трети периодично заминават със семействата си в чужбина и след време отново се връщат в класните стаи.

„Имаме ученици, които заминават със семействата си, предимно за Германия, след това се връщат и отново се записват при нас“, разказва директорката.

В училището работят седем учители и един образователен медиатор. Според Димка Тодорова именно добрата връзка между педагогическия екип, децата и техните семейства е сред най-важните условия за успешното им образование.

„Когато семейството и училището си имат доверие, детето получава много по-силна подкрепа“, убедена е тя.

Важна роля в изграждането на това доверие има образователният медиатор Елиз Маринова. Освен че подпомага комуникацията с родителите, през настоящата учебна година тя ръководи и групата „Фолклор на етносите“, която е част от заниманията по интереси.

Общо четири са групите, в които учениците могат да развиват своите таланти и интереси извън задължителните учебни часове. Сред тях са певческата група „Звездици“, група по руски език и „Традиции и обичаи в дигиталния свят“.

Любопитното е, че идеята за изучаване на руски език идва не от учителите, а от родител. Баща, който работи през летния сезон по Черноморието, се свързва с директорката с предложение децата да имат възможност да изучават още един чужд език освен английския и това да бъде руски.

„Обади ми се и каза, че иска детето му да знае руски, защото този език ще му бъде полезен. Имахме преподаватели с необходимата подготовка и успяхме да сформираме група“, разказва Тодорова.

Особено интересна е и дейността на групата „Традиции и обичаи в дигиталния свят“. В нея учениците съчетават познанията за българските празници и традиции с уменията си за работа с дигитални технологии. Те сами подбират информация, подготвят текстове и снимки, създават презентации и ги представят пред публика.

Така например за Деня на народните будители децата подготвят материали, посветени на празника, които представят с помощта на мултимедия. По същия начин работят и по теми, свързани с други български обичаи.

„Искаме да съчетаем традициите от миналото с възможностите на дигиталния свят. Децата не просто научават нещо ново, а се учат сами да търсят информация, да я обработват и да я представят пред останалите“, обяснява директорката.

Училищният живот в Хитово не се ограничава само до учебните часове. Учениците участват в общински конкурси, спортни състезания, инициативи срещу тормоза, отбелязват Европейския ден на спорта, включват се в обучения по първа помощ и в различни празнични прояви.

Димка Тодорова, директор

Сред тях са коледните и великденските конкурси, организирани от Община Добрич, както и спортни надпревари, включително по минифутбол.

Моята събеседничка не крие, че голяма част от инициативите започват по нейно предложение, но подчертава, че зад осъществяването им стои целият педагогически екип.

„Много училища правят хубави неща, но е важно обществото да вижда това. Трябва да показваме какво се случва при нас, как работим и какви възможности даваме на децата. Това е важно и за доверието на родителите“, посочва тя.

А родителите не са просто наблюдатели на училищния живот. Те се включват активно в подготовката на празници и тържества, помагат при изработването на украса и костюми и участват в различни инициативи.

Директорката си спомня с усмивка за подготовката на коледуване преди две години. Тогава родители идват в училището и заедно с учителите и образователния медиатор започват да нижат пуканки за калпаците на малките коледари. „Събрахме се всички и започнахме да подготвяме калпаците. След това децата обикаляха и коледуваха в кметствата и кооперациите в населените места. Такива моменти ни сближават. Тогава училището, семейството и децата наистина стават едно цяло“, разказва тя.

Комуникацията с родителите е постоянна. Те разполагат с телефоните на класните ръководители, директора и образователния медиатор и могат да се свържат с тях, когато имат въпрос, проблем или предложение.

Тази година училището решава да потърси и подкрепата на доброволци, за да направи предстоящите коледни празници по-специални за своите ученици.

Чрез платформата TimeHeroes е организирана дарителска инициатива за осигуряване на образователни материали и спортни принадлежности. В нея вече се включват фондация „Подай ръка“, доброволци и частни дарители.

„Имаме деца, които растат при много трудни семейни обстоятелства. Има случаи, в които майката е заминала в чужбина, а бащата сам отглежда три деца. Иска ми се да ги зарадваме за Коледа, да почувстват, че не са забравени и че имат същите възможности като всички останали деца“, споделя Тодорова. Идеята е част от дарения да бъдат предназначени лично за децата, а спортните принадлежности да останат в училището, за да могат да се използват дългосрочно в часовете и по време на спортни празници.

Подаръците ще бъдат връчени на традиционното коледно тържество, на което училището кани родители, представители на местната власт и много гости.

Но най-важната подкрепа, която учениците получават, не може да бъде измерена с броя на дарените пособия или организираните инициативи. Целият екип на училището се е обединил около това да им даде увереност, че те могат да продължат образованието си и да намерят своето място в обществото. По думите на директорката учениците, които завършват VII клас, продължават обучението си в други училища в региона, с изключение на случаите, когато семействата им заминават в чужбина. Самата Тодорова има 20-годишен опит в образованието. Работила е 10 години като учител и още толкова като директор. През професионалния си път е обучавала много деца от ромски произход, чиито успехи сега са най-голямото доказателство за смисъла на учителския труд.

„Имам бивши ученици, които днес са успешни млади хора. Някои имат собствен бизнес, други работят в държавни институции. Един от тях е полицай, друга моя ученичка работи в Общината, трета развива собствен бизнес. Всички те са от ромски произход. Затова смело мога да кажа, че адресът на едно дете не бива да бъде граница на неговите възможности. Нито неговият етнос“, категорична е тя.

Особено емоционална за директорката остава скорошна среща с нейна бивша ученичка, която днес има собствено заведение. „Отидохме с мой колега, който също ѝ е преподавал. Когато ни видя, тя се разплака и започна да ни прегръща. Беше много топла среща. Удовлетворението да видиш, че дете, на което си преподавал, е успяло в живота, е несравнимо“, споделя тя. Тази среща ѝ дава и идея – до края на годината да покани свои бивши ученици в ОУ „Васил Левски“, за да разкажат на децата за професионалния си път и за трудностите, които са преодолели.

„Искам учениците ни да видят, че успехът е възможен. Че няма значение откъде тръгваш, ако имаш желание да учиш и да се развиваш“, обяснява директорката.

Въпреки малкия брой ученици училището разполага и със съвременна материална база. С подкрепата на Министерството на образованието и науката и със средства по Националния план за възстановяване и устойчивост са изградени два STEM кабинета. Единият е по природни науки, а другият – по математика и информатика.

Училището работи и по проект „Успех за теб“, като през настоящата учебна година са сформирани две групи за допълнителна подкрепа по български език и математика.

Димка Тодорова оценява високо и съдействието на Община Добрич за поддържането и развитието на материалната база.

За нея обаче съвременното образование не се изчерпва с новото оборудване, технологиите и учебните програми. То изисква и промяна в отношението към децата.

„Поколенията се променят. Нито времената са същите, нито децата са същите. Затова и ние, учителите, трябва да променяме подхода си. Мотивацията работи тогава, когато детето усети, че може да се справи и че някой вярва в него“, казва тя. Убедена е, че дори най-обикновените училищни дейности като боядисването на великденски яйца, изработването на сурвачки, подготовката на празници имат огромно значение, защото създават близост между учителите, учениците и техните семейства. А когато едно дете усеща тази подкрепа, пред него се откриват възможности, които невинаги се виждат от малкото населено място, където расте.

И може би точно в това се крие най-важният урок, който ОУ „Васил Левски“ в село Хитово се стреми да предаде на своите ученици, а именно че бъдещето им не се определя от адреса, произхода или трудностите в семейството, а от знанията, усилията и хората, които вярват в тях.

Магдалена Ананиева, началник на РУО – Русе:

Резултатите са много по-устойчиви, когато решенията се вземат в диалог

Русенска област има натрупан опит в дуалното образование, който заслужава внимание

Запазване на добрите традиции, спокойствие в образователната система и засилване на методическата подкрепа за учителите – това са сред основните приоритети на новия началник на Регионалното управление на образованието в Русе Магдалена Ананиева. В интервю за „Аз-буки“ Ананиева говори за предизвикателствата пред училищата и детските градини, за необходимостта от по-ефективно приобщаващо образование, за новите методи на преподаване и за ролята на партньорството между образователните институции.

Интервюто взе
Венцислав ГЕНКОВ

Снимка Личен архив

Магдалена Ананиева е вр.и.д. началник на Регионалното управление на образованието – Русе, от октомври 2026 г. Преди назначаването си е старши експерт по БЕЛ в отдел „Организационно-методическа дейност и контрол“ на РУО – София-област.

Завършва „Управление на образованието“ в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Професионалният ѝ път започва през 1990 г. като учител, а от 2016 г. работи като експерт в образователната система.

Има дългогодишен опит в преподавателската дейност, образователната администрация, методическата подкрепа на педагогическите специалисти и контрола върху дейността на образователните институции.

– Г-жо Ананиева, поемате ръководството на Регионалното управление на образованието в Русе след натрупан професионален опит в Софийска област. Какво Ви мотивира да приемете това предизвикателство?

– За мен най-важното е да има приемственост и спокойствие в образователната система. Познавам добре сферата на образованието и вярвам, че натрупаният професионален и организационен опит може да бъде полезен за работата на Регионалното управление.

Сред направленията, на които държа особено много, са работата с родителите, взаимодействието с педагогическата колегия, повишаването на квалификацията на учителите. И най-вече работата с детските градини.

Убедена съм, че основите на успешното образование се поставят още в най-ранна възраст. Това, което се случва в детската градина, има изключително важно значение за цялостното развитие на детето и за неговата подготовка в училище. Затова е необходимо да обръщаме специално внимание както на развитието на децата в първите възрастови групи, така и на подготовката им за постъпване в I клас.

– Кои са първите Ви задачи и какво бихте искали да постигнете още през настоящата учебна година?

– На първо място, бих поставила продължаването на добрите традиции в образователното дело на Русе. Областта има сериозни постижения и е важно те да бъдат съхранени и да се надграждат.

Една от първите конкретни задачи, по които работихме, беше подготовката и изпращането в срок на проекта за държавния план-прием за област Русе. Това е изключително важна дейност, защото от нея зависят организацията на обучението и възможностите за избор пред учениците.

Друг основен приоритет е осигуряването на спокойна и предвидима среда за работа в образователните институции. Искам да поставим силен акцент върху методическата подкрепа за педагогическите специалисти, без разбира се, да подценяваме контролните функции.

В тази връзка, вече започнахме майсторските класове за настоящата учебна година. Те са толкова важни, тъй като дават възможност учителите да обменят опит, да видят конкретна практика, да обсъдят нейното приложение и да преценят как да я адаптират към собствената си работа.

Сред важните задачи е и доброто изпълнение на държавния план-прием, за което Русе има утвърдени традиции. Предстои и провеждането на конкурси за директори на образователни институции. За мен е важно тези процедури да протичат законосъобразно, обективно и при спазване на установените правила.

– Русенска област традиционно се нарежда сред регионите с добри резултати от националните външни оценявания и държавните зрелостни изпити. На какво се дължи тази устойчивост и какво показват резултатите за качеството на образованието?

– Следя образователните резултати в страната от години и Русе винаги ми е правил впечатление с устойчиво доброто си представяне. Областта традиционно се движи сред първите пет в национален план.

Разбира се, когато сравняваме отделните области, трябва да отчитаме техните специфики – структурата на училищната мрежа, социалната среда, особеностите на образователните институции и състава на учениците. Не бива механично да съпоставяме региони, които имат съвсем различни предизвикателства.

Това обаче не променя факта, че Русе успява да поддържа устойчиво високи резултати. За мен това е показател за сериозна и последователна работа на педагогическите екипи. Нашата задача е да подкрепим тези усилия и да създадем условия добрите практики да продължат да се развиват.

– В кои направления виждате най-голяма необходимост от целенасочена подкрепа за училищата и педагогическите специалисти?

– На първо място, бих посочила приобщаващото образование. И тук нямам предвид единствено работата с децата и учениците със специални образователни потребности.

Приобщаващото образование има много по-широк обхват. То е свързано с осигуряването на подходяща образователна среда и подкрепа за всяко дете, което среща затруднения или се нуждае от допълнително внимание. Затова е необходимо да продължим да развиваме приобщаващите практики и да подкрепяме училищните екипи при тяхното прилагане.

Изключително важна е и методическата подкрепа за учителите. Те трябва да имат възможност да споделят трудностите, с които се сблъскват, да получават професионална помощ и да обменят работещи решения със своите колеги.

– Като специалист по български език и литература, какво бихте поставили във фокуса на работата за повишаване на четивната грамотност?

– Четенето е в основата на образованието. Затова смятам, че трябва да използваме всяка възможност да насърчаваме интереса към книгите и да показваме на децата, че четенето може да бъде удоволствие, а не само учебно задължение.

Вече разговарях с няколко директори и предложих лично да се включа в инициативите по повод предстоящата Седмица на четенето. Това е един от начините да покажем, че четенето ни свързва и че интересът към литературата може да бъде споделен.

Заедно с колегата Роси Гойчева, която е експерт по български език и литература в РУО, ще продължим добрите традиции и вече утвърдените инициативи в тази област. Има много интересни примери как четенето може да бъде свързано с практически дейности и с интересите на учениците.

Предстои например представянето на книга с рецепти, подготвена с участието на ученици от ПГ по туризъм „Иван Павлов“ в сътрудничество с Държавен архив – Русе. Рецептите са издирени в архивни материали, а самата инициатива показва как чрез работата по конкретен проект учениците могат да бъдат привлечени към четенето, проучването и осмислянето на текстове. Това е особено ценно, защото подобни дейности могат да ангажират и по-големите ученици, за които традиционните форми на насърчаване на четенето невинаги са достатъчно привлекателни.

– Споменахте майсторските класове за учители. Има ли методика или практика, която Ви е направила особено силно впечатление?

– Да, и то съвсем наскоро. Един от майсторските класове е посветен на мнемониката и ейдетиката в обучението по български език и литература. Чрез тази система от техники се стимулират запомнянето и усвояването на информация. Методиката се прилага от преподавателя по български език и литература в ОУ „Никола Обретенов“ в Русе Росица Петрова.

Имах възможност да присъствам на част от заниманията, и останах изключително впечатлена от начина, по който е организирана работата. Подходът е интересен, ангажиращ и дава възможност учебният материал да бъде представен по различен начин. Самата преподавателка е надграждала познанията си за тази методика и я използва във всекидневната си работа с учениците.

Подобни примери заслужават да бъдат популяризирани. Те показват, че в училищата има много мотивирани учители, които търсят нови решения и не се ограничават само с традиционните методи на преподаване.

– Едно от големите предизвикателства пред образователната система е осигуряването на съпоставимо качество на образованието в областния град и в малките населени места. Какви възможности виждате за намаляване на различията?

– Това действително е сериозно предизвикателство. В областния град обикновено са концентрирани повече възможности, а родителската ангажираност и участието в образователния процес имат своите особености. В по-малките населени места условията могат да бъдат различни.

На стр. 14

България увеличава значително броя на научните публикации при ниско финансиране

Нов доклад на Европейската комисия поставя във фокуса инвестициите, условията за работа на изследователите и пътя от научното откритие до неговото приложение

Докладът „Представяне на ЕС в областта на науката, научните изследвания и иновациите 2026“ – Science, Research and Innovation Performance of the EU 2026 (SRIP), предлага цялостен и подробен преглед на представянето на Европа по отношение на науката, изследванията и иновациите и анализира ключовите фактори, определящи тези резултати.

Това е водеща двугодишна публикация на Генерална дирекция „Научни изследвания и иновации“ на Европейската комисия, която се основава на дълга традиция в областта на показателите и икономическите анализи.

Документът се основава на широк набор от източници на данни и предоставя широко отразяване на теми, което илюстрира хоризонталния характер на научноизследователските и иновационните дейности в ЕС.

Антоанета НАЙДЕНОВА

България е сред петте държави в Европейския съюз, които отделят под 1% от брутния си вътрешен продукт за научноизследователска и развойна дейност. Същевременно страната ни отчита значително увеличение на научните публикации. Тези две тенденции се открояват в новия доклад на Европейската комисия „Представяне на ЕС в областта на науката, научните изследвания и иновациите 2026“ – SRIP.

Публикуваното ново изследване на Генерална дирекция „Научни изследвания и иновации“ разглежда европейската наука в широк контекст: от ресурсите за изследвания и професионалните перспективи на учените до технологичната конкуренция, развитието на предприятията и регионалните различия. То е част от двугодишна поредица, която съчетава статистически показатели с анализи на конкретни проблеми. Отделните глави от доклада използват данни за различни години.

За България съпоставката поставя въпрос, който надхвърля мястото в европейските класации: как увеличаването на научната продукция да бъде подкрепено с условия за устойчиво развитие на изследователските екипи? Европейският мащаб добавя още едно измерение – как знанието, създавано в университетите, институтите и предприятията, да достига до практиката. Между научната публикация и широко използваното решение стоят различни задачи, които изискват собствени ресурси, умения и организация.

Разстоянието до европейското равнище

В използваните в доклада данни за 2023 г. разходите за научноизследователска и развойна дейност в България са 0,79% от БВП при 2,26% средно за ЕС. Показателят включва общите разходи за тази дейност, а не само средствата от държавния бюджет. Под границата от 1% са още Румъния с 0,52%, Малта с 0,58%, Кипър с 0,66% и Латвия с 0,82%.

На другия полюс са шест държави над общоевропейския ориентир от 3%: Швеция – 3,64%, Белгия – 3,24%, Австрия – 3,22%, Германия – 3,13%, Финландия – 3,09%, и Дания – 3,07%. Разликите отразяват и различната структура на националните икономики. Европейските частни инвестиции остават силно свързани с производства със средна технологична интензивност, докато високотехнологичните отрасли и услугите, основани на знания, имат по-голяма тежест при основните конкуренти на ЕС. Това прави дискусията за финансирането по-сложна от годишния спор за бюджетен процент. За сравнение между държави е необходимо да се използва един и същ показател. Бюджетните средства, разходите на предприятията и общите разходи за НИРД описват свързани, но различни страни на научната система.

Повече публикации и внимателен прочит на резултатите

Докладът посочва приблизително 130% увеличение на общия обем научни публикации на България между 2014 и 2024 г. За същото десетилетие делът на публикациите с международно съавторство намалява от 47% на 36%. Авторите изрично уточняват, че това не е следствие от спад в броя на съвместните публикации, а от по-бързото нарастване на общия обем на научните публикации.

Разграничението е съществено. Намаляващият относителен дял, сам по себе си, не доказва свиване на международните контакти. Също така увеличаването на броя публикации не позволява автоматичен извод за същия ръст на научното влияние. Количество, цитируемост, оригиналност и практическо приложение отговарят на различни въпроси. За смислена оценка те трябва да бъдат разглеждани заедно, с внимание към особеностите на научните области.

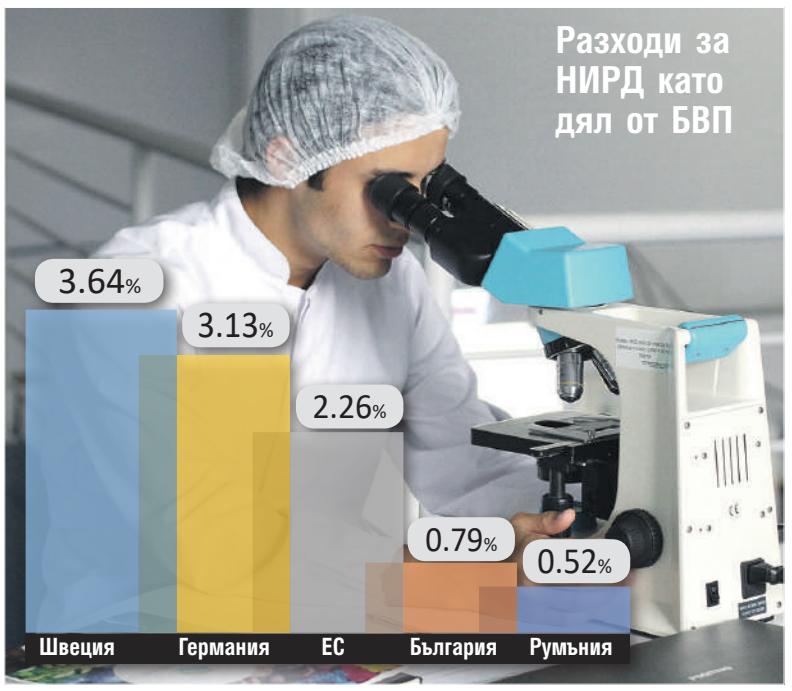

Всички стойности са за 2023 г.

Научната кариера се нуждае от перспектива

Около 20% от изследователите във висшето образование в ЕС работят при несигурни договорни условия според използваните в SRIP данни за 2022 г. Проблемът е особено изразен след придобиването на докторска степен. Докладът свързва нестабилността и натиска за публикации с рискове за качеството на науката, психичното здраве и задържането на кадри.

Темата има продължение и в други инициативи на ЕК. На 10 юли 2026 г. комисарят по стартиращите предприятия, научните изследвания и иновациите Екатерина Захариева проведе диалог с представители на университети, научни организации, индустрията, синдикати и изследователски сдружения. Обсъдени бяха условията за привличане и задържане на учени, новите технологии и признаването на опит, придобит в различни сектори и държави.

В съобщението за срещата инициативата Choose Europe for Science е представена като съчетание от европейски и национални финансови и нефинансови мерки. Сред посочените направления са подкрепа за научни кариери, инфраструктура и приемащи организации. Тази по-широка рамка е съществена: изборът на работно място зависи от възможността човек да развива професионалната си дейност, а не единствено от наличието на конкурс за проект.

Признаването на различни професионални траектории заслужава отделно внимание. Преминаването между академична среда и други сектори поставя въпроса как се оценяват придобитите умения и приносът на изследователя. Тъкмо това е една от темите на европейския диалог – как системите за кариерно развитие да отчитат по-добре мобилността и разнообразния опит.

Българската картина заслужава именно такъв прочит. Положителната динамика е основание да се изследва къде се появяват активни екипи и какво подкрепя работата им. Ниският финансов показател поставя отделен въпрос – доколко средата позволява тази активност да се запази. От съпоставката не следва, че малкото средства са достатъчни, нито че всяко увеличение на разходите непременно ще произведе пропорционално повече качествени резултати. Необходима е оценка на връзката между ресурсите, работата и постигнатото.

Науката в основата на икономическия растеж

Въведението на SRIP поставя научната политика в контекста на поредицата сътресения след началото на десетилетието. Ковид пандемията наруши производството и доставките, руската инвазия в Украйна предизвика тежък енергиен шок за Европа, а геополитическото напрежение добави нови ограничения. Според авторите тези процеси засягат самата способност на икономиката да произвежда и да расте.

Сравнението е показателно: през 2025 г. икономиката на ЕС е със 7% по-голяма спрямо 2019 г., докато американската е нараснала с 15%, а китайската – приблизително с една трета. Анализът откроява по-слабия растеж на производителността като основен проблем за Европа. При стагниращо или намаляващо население по-доброто използване на знанията, технологиите и инвестициите придобива особена тежест.

В тази логика средствата за научни изследвания са част от дългосрочния отговор на икономическите затруднения. Ефектът им не се изчерпва с непосредствения резултат от отделен проект. Значение имат натрупването на знания, подготовката на специалисти и възможността следващи екипи да използват вече постигнатото.

Европа има нужда и от по-добра свързаност

В обобщението на ключовите показатели авторите посочват приблизително 565 млрд. евро допълнителни инвестиции, необходими за достигане на целта от 3% от БВП за НИРД до 2030 г. Това е оценка на инвестиционен недостиг, а не обявен бюджет на нова европейска програма. Анализът отчита и риска частните разходи да се свиват при несигурност, което увеличава значението на публичната подкрепа.

Същото обобщение извежда друг важен резултат: използваните оценки сочат, че европейското финансиране може да стимулира националните инвестиции в научни изследвания и иновации, вместо да ги измества. Същевременно разпокъсаността на европейското сътрудничество затруднява конкуренцията в сложни технологични области. ЕС запазва привлекателността си за изследователи, особено за по-опитните, но несигурните кариерни перспективи остават пречка за задържането на таланти.

Тези констатации насочват вниманието към връзките между отделните мерки. Подкрепата

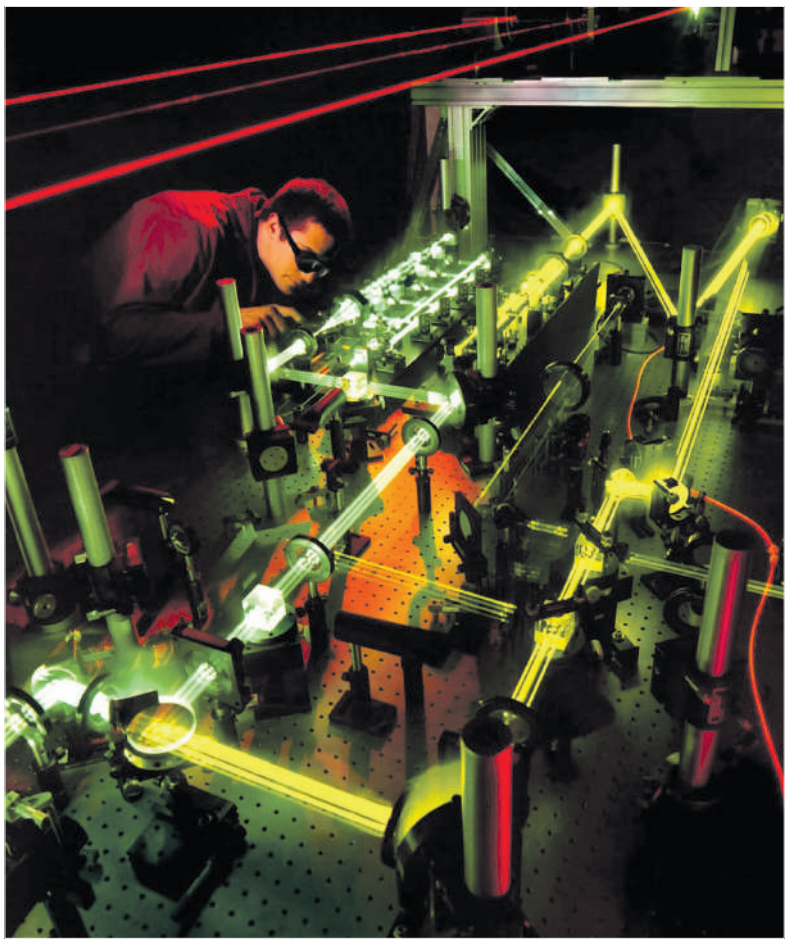

Снимки Pixabay

за научен проект, професионалното развитие на неговия екип и възможностите за последваща работа имат различни срокове. Когато се оценява успехът на дадена политика, е необходимо да се проследи и какво се случва след приключването на финансирането. Само броят на одобрените проекти не отговаря на този въпрос.

Какво достига от лабораторията до предприятията

В главата за финансирането и разрастването на иновациите докладът разглежда производителността като резултат от няколко взаимосвързани процеса. Сред тях са технологичното обновяване, разпространението на нови решения, уменията и институционалната среда. За последните 25 години растежът на производителността в ЕС е приблизително наполовина спрямо този в САЩ, посочват авторите.

Отбелязват се и възможности за повишаване на ефективността при големите европейски предприятия, които инвестират в НИРД. Наличието на разходи за изследвания не изчерпва въпроса за тяхното използване. Пазарната разпокъсаност и административните тежести са сред препятствията пред появата и развитието на млади компании. Изкуственият интелект предлага възможности, но ползите зависят от действителното му включване в работните процеси.

За университетите тази перспектива поставя практичен въпрос: как научните резултати да бъдат разбираеми и използваеми за потенциалните им партньори? Публикацията е основен начин за общуване в научната общност, но не е универсален формат за взаимодействие с всички останали. Необходимо е да се уточни какъв проблем решава дадено изследване, какви са ограниченията му и какво още трябва да бъде проверено. Подобен разговор изисква време и професионална подготовка от двете страни.

Специален анализ в доклада разглежда държавно финансираните иновации. Отправната му точка е, че ефектът на публичната подкрепа зависи не само от нейния размер. Съществено е към какви изследвания се насочва, кои институции ги извършват, как се урежда собствеността върху знанието и как то се разпространява. Важен въпрос е и дали публичният ресурс привлича допълнителни частни инвестиции.

Авторите припомнят значението на фундаменталните изследвания, при които бъдещата частна възвръщаемост е несигурна. Университетите и научните институти имат съществена роля за развитието на тази основа, а предприятията – за превръщането на знанията в продукти и процеси с широко приложение. Организацията на взаимодействието между тях е част от избора на научна политика.

Следователно оценката на резултатите трябва да съответства на предназначението на подкрепата. Не е обосновано от всяко фундаментално изследване да се очаква готов продукт в края на проекта. При приложна разработка пък само академичният резултат може да не е достатъчен, за да се прецени дали поставеният практически проблем е решен. Ясно формулираните цели позволяват по-честна оценка както на успехите, така и на неуспехите.

Технологичната конкуренция има различни лица

Европа не е в еднаква позиция във всички технологични области. В анализа на стратегическите технологии се открояват относително добри позиции при съвременните материали и производствените технологии, както и в редица направления на зеления преход. Сред тях са вятърната енергия, водородът и електроенергийните мрежи. По-слаби са позициите в сложни цифрови области като изкуствения интелект, усъвършенстваните полупроводници и облачните изчисления.

Докладът свързва технологичното изоставане и със зависимостта от външни доставчици. Научният и производственият капацитет имат значение за икономическата сигурност, особено когато достъпът до ключови ресурси и технологии е застрашен. Европейският отговор е разгледан като съчетание от укрепване на собствените възможности и запазване на ползите от международния обмен.

Изкуственият интелект променя и самото изследване

Отделна глава е посветена на изкуствения интелект като технология и като инструмент за създаване на ново знание. Авторите отчитат бързо разширяване на употребата му в научните изследвания. Китай се очертава като водещ участник по разглеждания показател, а ЕС остава на съпоставимо равнище със САЩ. Същевременно Европа има силни научни центрове в областта на разработването на самите технологии за ИИ.

Ползите и въздействието на изследванията са неравномерни. Те зависят от областта, наличната база от знания и степента на използване на ИИ. Докладът прави разграничение и между положителните ефекти в отделни предприятия и по-умерените, неравномерно разпределени резултати на равнището на цялата икономика. Зависимостта от чужда изчислителна инфраструктура и затворени технологични системи е допълнително предизвикателство.

Новите технологии се нуждаят от подготвени организации

Анализът на производителността при технологичните преходи разглежда заедно цифровизацията и декарбонизацията. Цифровите решения могат да подобряват ефективността и да подпомагат чисти технологии, но разширяването на цифровата инфраструктура увеличава и потребностите от енергия и ресурси. Преминаването към икономика с ниски емисии също има различни ефекти във времето.

Авторите обръщат внимание на разликите между предприятията, които са близо до технологичния връх, и тези, които изостават. Разпространението на новите решения е неравномерно, а необходимите допълващи способности не са налични навсякъде. Оттук произтича значението на политиките, които подкрепят усвояването на технологии и изграждането на капацитет.

Неравенствата между регионите ограничават общия потенциал

Географската глава на SRIP показва значителни различия между европейските региони, както и между градските и селските територии. Научната и иновационната дейност се съсредоточават в определени центрове. Натрупаните там знания, организации и връзки подпомагат следващото развитие, докато други територии остават с недостатъчно използван потенциал.

Авторите отбелязват догонващо развитие в части от Източна Европа, включително в по-ограничена степен в България и Румъния. Същевременно посочват и територии в двете страни, които остават с ниска иновационна активност и слаб растеж.

Местните възможности като основа за развитие

В отделна тематична глава е защитен подходът, при който научната и иновационната политика отчита конкретните възможности на регионите. Стратегиите за интелигентна специализация предполагат участие на местните организации и избор на приоритети, свързани със съществуващия капацитет. Авторите разглеждат този регионален поглед като необходим за конкурентоспособността, технологичната самостоятелност, зеления преход и териториалното сближаване.

Подобен подход поставя различна отправна точка от механичното пренасяне на успешен чужд модел. Развитието трябва да бъде съобразено с наличните знания и връзки. Ролята на университетите, предприятията и публичните институции се разглежда в конкретната среда, в която работят, а не като универсална организационна схема.

Приложен към България, този въпрос изисква внимателно разграничаване между амбиция и доказан потенциал. Изборът на приоритет не се изчерпва с обявяването на модерна технологична област. Необходимо е да се посочи на каква подготовка стъпва той, кои организации могат да работят заедно и как ще се оценява напредъкът. Това са въпроси за последваща национална дискусия, а не конкретни предписания на доклада.

Капиталът е необходим и след първия успешен резултат

Главата за достъпа до финансиране, подготвена от автори от Европейската инвестиционна банка, разглежда трудностите пред растящите иновативни компании. Оценката за годишния недостиг на финансиране на европейските стартиращи предприятия спрямо САЩ е 120 млрд. евро. От тях 80 млрд. се отнасят до компаниите във фаза на разрастване.

Потребностите се променят през жизнения цикъл на предприятието. Средствата за проверка на идея не са достатъчни за мащабно производство и международно развитие. Докладът разглежда ограниченията на традиционното банково кредитиране, ролята на рисковия капитал и необходимостта от по-дълбоки и свързани капиталови пазари. Публичните инструменти могат да подпомагат привличането на частни средства и споделянето на риска.

Успешният експеримент и жизнеспособното предприятие са различни етапи. Когато между тях липсва подходяща подкрепа, научният резултат не губи непременно стойността си, но възможността за широко приложение може да остане неосъществена. Затова връзката между наука и икономика трябва да се проследява по целия път на разработката.

Българският прочит изисква последователност

За България докладът предлага отправни точки за по-конкретен разговор: финансовият ресурс, публикационната активност, международните връзки и различията между териториите трябва да се разглеждат в тяхната взаимна зависимост. Отделна благоприятна стойност не отменя останалите ограничения. А ниското място по даден показател не обезсмисля постигнатото от отделни научни общности.

Оценката на учения отвъд броя публикации

Европейският дебат за научните кариери включва и промяна в оценяването на изследователите. Споразумението за реформиране на научното оценяване, около което работи коалицията CoARA, поставя акцент върху разнообразните резултати, практики и дейности, допринасящи за качеството и въздействието на науката. Основна роля се отрежда на качествената експертна оценка и рецензирането, подкрепени с отговорна употреба на количествени показатели.

Това не означава универсално премахване на числата. Въпросът е как те се използват и дали действително описват приноса, който трябва да бъде оценен. Споразумението предвижда организациите да определят конкретните стъпки и темпото на промяна според своята мисия, дисциплинарна среда и национален контекст. Запазването на автономията е част от подхода.

Представено от ЕК на 25 юни 2026 г. независимо експертно изследване отчита, че много организации вече предприемат конкретни промени. Те разширяват оценката отвъд тесния фокус върху публикации и показатели, за да признават повече видове принос, умения и професионален опит. Напредъкът обаче е неравномерен между държавите и институциите.

Проучването описва преход от поети ангажименти към прилагане, а не окончателна присъда за успех или неуспех на реформата. Комисията подчертава необходимостта от продължаваща координация и подкрепа. За научните общности това означава, че промененте правила трябва да бъдат наблюдавани и обсъждани: какво действително насърчават и дали позволяват по-справедлива оценка на различните форми на научна работа.

Учените разкриват сложни отводнителни колектори и подземни галерии

Снимки Авторът

Научен ръководител на екипа на разкопките на антична Рациария от 2013 г. насам е доц. д-р Здравко Димитров от НАИМ – БАН

Възкръсващата столица на Северозапада

Нови разкрития очертават колосалните мащаби на антична Рациария

Борислава БОРИСОВА

Един от най-значимите римски градове на територията на България – Рациария, край видинското село Арчар, продължава да разкрива своите тайни, монументална архитектура и уникални инженерни решения от Античността. След близо четири месеца интензивна теренна работа археологическият екип приключи поредния изключително успешен сезон. Разкопките се провеждат съвместно от Националния археологически институт с музей (НАИМ – БАН) и Регионалния исторически музей – Видин.

Античният град, който е водил непрекъснат живот от I до края на VI век, преминавайки през статут на военен лагер, римска колония и провинциална столица, вече е утвърден археологически обект. От 2021 г. Рациария е включен в малката група приоритетни археологически обекти, които получават специализирано финансиране от МФ.

За тазгодишния сезон бюджетът е 230 000 евро, същата сума като през предходната година. Предвид икономическите реалности обаче, възможностите за работа на терен тази година са по-ограничени. Поради това наетите работници са редуцирани до 60 – 65 души спрямо 80 през миналия сезон.

В мащабните проучвания тази година участват 8 археолози. Научен ръководител на екипа от 2013 г. насам е доц. д-р Здравко Димитров от НАИМ – БАН. В екипа днес участват и зам.-ръководителят Илко Цветков от РИМ – Видин, гл. ас. д-р Мария Аврамова от НАИМ – БАН, Ваня Белева, уредникът археолог в РИМ – Видин, Никол Благоева, магистрантът от НБУ Иво Янков, студенти и стажанти.

„С голямо удовлетворение мога да заявя за пореден сезон, че това вече е археологически обект, а не пример за иманярщина и разбиване на културното наследство на България. Провеждат се редовни планирани археологически разкопки. Целта са не само научни резултати, но и експониране за развитие на регионите чрез културен туризъм“, споделя доц. д-р Здравко Димитров.

Той изказва специални благодарности на служителите на МВР от полицейските участъци в с. Арчар и Видин за опазването на обекта от иманяри. Местните хора още помнят годините в зората на демокрацията, когато полицията е хващала иманяри да копаят на терен с „по 6 трактора“.

Величието на императорските терми

Откритията през завършилия сезон надхвърлят очакванията на учените. Основните усилия на археолозите са съсредоточени в централното и южното крило на римските императорски терми. До момента се предполагаше, че тези градски бани – най-големите от всички епохи, разкривани досега в България, заемат площ от около 10 декара. Приблизителната оценка е направена на базата на стара аерофотоснимка от времето на българо-италианската експедиция през 1976 г. Новите разкрития обаче показват, че комплексът е значително по-голям.

В северната част на проучвания сектор близо до разкрития през миналата година голям басейн или фонтан са открити добре запазени археологически структури на нивото на съвременния терен. Специалистите са проучили източната половина на големия двор (атриум) в тази зона, където е установена последователност от три отделни подови настилки. Най-ранната от тях представлява трамбован под от опалена глина, свързан с функционирането на същинските римски терми.

Следващите две нива са хоросанови и се отнасят към по-късните преустройства в края на IV и началото на V век, когато е включен раннохристиянски комплекс. При изграждането му са използвани архитектурни елементи от римската епоха. След опожаряването на града при хунските нашествия районът е бил възстановен. За това свидетелства улица с варовикови плочи и бордюри, под която е изграден канал.

„Имаме много сериозни археологически данни за възстановяването на Рациария по времето на император Анастасий и неговия наследник Юстиниан Велики“, посочи Димитров. По думите му улицата показва, че градът продължава да се развива след нашествията и запазва значението си като столица на провинция Крайбрежна Дакия.

Изненадите продължават в южния край на централното крило, където екипът разкрива нова площ от близо декар и археолози попадат на огромно помещение с вътрешни пиластри, мазилки от розов хоросан и солидна хоросанова настилка. Открита е и запазена хоросанова подложка от настилка, изградена от розови тухли, подредени в стил тип „рибена кост“ (Opus spicatum), която е била поддържана от антично подово отопление – хипокауст.

Засега учените не могат със сигурност да определят предназначението на това помещение, но откритието категорично доказва, че термите не приключват с южния си външен зид, а включват допълнителни разширения. През Късната античност в тази зона е била изградена нова масивна настилка от натрошени керамични фрагменти, тухли и керемиди, покрита накрая с речни камъни и чакъл.

Църквата и улицата на Юстиниан Велики

Земните пластове в Рациария пазят драматичните следи от опустошителните хунски нашествия в средата на V век, когато градът и термите са брутално опожарени. Над хоросановите нива в големия двор на баните археолозите са проучили запазено дворче, което води към инкорпорирана раннохристиянска църква от началото на V век, издигната върху руините на стария комплекс с използвани римски архитектурни елементи.

Още по-впечатляващи са данните за възстановяването на столицата на провинция Крайбрежна Дакия. По времето на император Анастасий (491 – 518 г.) започва сериозна програма за възстановяване на градоустройството и сградите по Дунавската граница, която продължава и при неговия наследник Юстиниан Велики. През този период бившите терми вече не функционират като баня или културна сграда, а на тяхно място се оформят отделни жилищни сгради.

Над нивата на разрушенията археолозите са разкрили участък от цяла улица с дължина около 30 – 40 метра, застлана с масивни варовикови плочи, бордюри и масивен отводнителен канал под тях. За разлика от предишни разкопки, когато са намирани малки части от улици, силно засегнати от багери на иманярите, сегашният участък е изключително добре запазен.

„Тази улица се вижда много добре. Дава информация за конструкциите и нивото, на което те са били изградени, за живота на Рациария през VI век. И тази доста сериозна улица показва наистина как градът се възстановява след тези най-тежки нашествия в Късната античност и продължава да живее“, отбелязва доц. Здравко Димитров. Според него запазената структура предоставя идеална възможност за бъдеща реставрация и експониране пред туристите.

Шедьовърът на античното ВиК

Един от най-големите научни приноси на тазгодишния сезон е свързан с мащабната невидима инфраструктура на древния град. Екипът под ръководството на гл. ас. д-р Мария Аврамова е изследвал детайлно над 200 м от сложните отводнителни колектори и подземни галерии. Откритите през миналата година съоръжения са служили за отвеждане на дъждовната вода от огромния покрив на термите. Каналите преминават директно под централните носещи зидове на комплекса, което е позволило на археолозите да проникнат и под все още непроучени зони на обекта.

„Те имат изключително сложна и разнообразна конструкция – входни и ревизионни шахти, и сводови конструкции. Подобно изследване на този тип архитектурни конструкции в България досега не е правено“, категоричен е доц. Димитров. Въпреки че подобни съоръжения са известни от Сердика и Одесос, галериите в Рациария изпъкват с гигантските си мащаби и високо качество на изработка, като каналите са функционирали безпроблемно векове наред.

Уникалният подход на българския екип при документирането на водоотвеждащата система предизвиква фурор на международна научна конференция по римска хидроинженерия в Испания. Форумът събира специалисти с дългогодишен опит в изследването на комплекси в Ефес и при термите на Каракала и Диоклециан в Рим.

„Изключително интересно беше да съпоставим строителните техники, тъй като при нас те са малко по-различни, макар че цялостната философия е една и съща“, разказва д-р Мария Аврамова. Чуждестранните експерти са проявили огромен интерес към съоръженията в Рациария и са изразили надежда да посетят археологическия обект лично след публикуването на официалните резултати.

От научна загадка към туристическа дестинация

Както отбелязва ръководителят на разкопките, основният принос и силата на проучванията в Рациария не са толкова в самите находки, колкото в монументалната архитектура, мащабите на строителството и инженерните съоръжения, разкриващи техническите възможности на античния град. За да бъде напълно проучен огромният комплекс на термите, ще са необходими още около четири-пет години интензивна работа на терен. Това изисква запазване на устойчивото държавно финансиране, което през последните пет години е подкрепяно от всички правителства.

„Има огромна работа, която е извършена, и би било грях да се спре това проучване“, категоричен е доц. Здравко Димитров. Стратегическата цел след завършването на археологическите разкопки е Община Димово да подготви цялостен проект за пълна консервация, реставрация и социализация на комплекса.

Местоположението на древния град край пътя Държаница – Арчар и удобната връзка с направлението София – Видин създават отлични предпоставки за изграждане на съвременен посетителски център и паркинг. Само така античната Рациария ще заеме своето заслужено място като привлекателен туристически център, който да вдъхне нов живот и икономическа перспектива на целия Северозапад.

Легионери играли на „дама“

Античният град пази не само мащабната архитектура, но и любопитни детайли от свободното време на своите обитатели. По време на разкопките са открити изцяло запазена керамична форма за игра с изчегъртани върху нея квадратчета, които поразително приличат на съвременната игра на „дама“. Квадратчетата в игралните мрежи варират от малки размери (8 на 8 и 10 на 10 см) до внушителните 16 на 16 см.

Специалистите предполагат, че римските легионери са решавали споровете си над тези плочи в паузите между войните, играейки на „дама“, използвайки откритите на обекта стъклени и костени топчета, вместо познатите от други места метални, споделя Мария Аврамова.

Редките болести съвсем не са толкова редки

Български учени имат водещ принос за изясняване на молекулния механизъм на синдрома на Рет

Синдромът на Рахман е рядко генетично заболяване, свързано с нарушения в неврологичното развитие. Пациентите, страдащи от синдрома на Рахман, имат специфични черти на лицето и се характеризират с преждевременно стареене, сърдечни и скелетни аномалии, както и със зрителни и поведенчески нарушения. Болестта се причинява от мутации в гена, кодиращ белтъка H1.4. Този белтък участва в опаковането на ДНК в клетъчното ядро и действа като своеобразна молекулна „скоба“. Тази „скоба“ придърпва и притиска участъците на ДНК, държи ги в компактна и стабилна структура и поддържа триизмерната организация на ДНК в ядрото. Това правилно опаковане е жизненоважно: то определя кога ДНК да бъде достъпна за „молекулните машини“, които разчитат или поправят генетичната ни информация. Досега оставаше мистерия как мутацията на H1.4 в синдрома на Рахман води до изброените тежки увреждания на организма.

Зина СОКОЛОВА

Ново международно изследване, в което български учени имат водещ принос, дава отговор на този въпрос и за първи път показва физическия ефект от мутацията на молекулно ниво. То описва как повреждането на H1.4 скобата при синдрома на Рахман води до нефункционален белтък, силно нарушаване на нагъването на ДНК в ядрото, неправилно прочитане на генетичната информация и увреждане на организма.

Откритието отваря вратата за търсене на таргетиращи терапии, които да омекотят ефекта на тези молекулни грешки и да помогнат на пациентите, страдащи от синдрома на Рахман. Изследването е публикувано в престижното списание Nature Communications. Успехът се дължи на тясното сътрудничество между учени от няколко европейски страни. Решаващ е приносът на учените от Института по молекулярна биология – БАН, проф. Стефан Димитров – ръководител на Катедрата от европейското научно пространство (ERA) и водещ автор в статията, както и на доц. Анастас Господинов и доц. Димитър Илиев.

За повече подробности по темата разговаряме с проф. Стефан Димитров.

„Една болест се смята за рядка, ако засяга не повече от 1 на 2000 души. Но искам да уточня следното – редките болести съвсем не са толкова редки. Засега са известни между 7000 и 8000, но механизмът на молекулно ниво е известен само за малка част от тях. А това води до много големи проблеми, защото, за да се лекува съответният пациент, трябва да се знае какъв е механизмът на болестта“, казва проф. Димитров.

Ученият пояснява още, че в екипа, който изследва редките болести, обикновено има няколко специалисти от различни области. Клиницист, който идентифицира пациента. Хуманен генетик, който изолира ДНК от самия пациент, и след това компютърен специалист, който да разчете цялата генетична информация в ДНК. Съвременните методи позволяват това.

Обикновено вътре един от гените на пациента е мутирал и учените трябва да открият кой е той. Правят се определени биохимични изследвания, за да се видят някои общи черти. След това в повечето случаи нещата спират дотук. После се изследва друга болест. Това е така, защото на практика тези болести са толкова много, че е трудно да бъдат атакувани в дълбочина.

Затова трябва да има голям екип от хора, за да проучат и открият терапии за тези болести. Не може да стане по друг начин, подчертава ученият. Смята се, че около 6% от хората са болни от редки болести. В България хората, които страдат от редки болести, са между 350 000 и 400 000 души.

Източник БАН

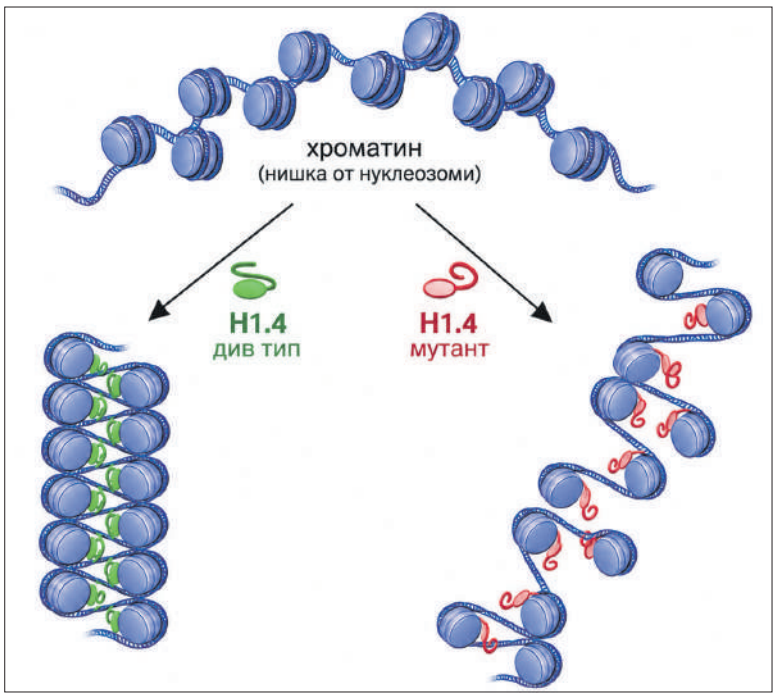

Схема, сравняваща ефекта на нормалния хистон H1.4 и на мутиралата му форма. ДНК е представена със сини линии, навити около четирите белтъка (сиви кръгове). Мутиралата форма на H1.4, свързана със синдрома на Рахман (в червено), не е способна да кондензира нишката с нуклеозоми, което пречи на прочитането на генетичната информация

Проф. Стефан Димитров:

„Моят син е лекар, детски гастроентеролог, работи във Франция. Аз самият съм работил във Франция тридесет години. От три години съм в България и в началото се колебаех с какво да се занимавам. Цял живот съм се занимавал с фундаментална наука. Човек с течение на времето разбира, че в това има известен егоизъм. Трябва да можем, докато сме още активни, да прилагаме нашите задълбочени познания и да помагаме на хората.

Тогава се колебаех дали да се занимавам с аутизъм, или с някакъв друг тип болести. И синът ми разказа за това колко тежко прекарват определени заболявания неговите пациенти – деца под шест години. Успя да ме убеди, че трябва да се занимавам с редки болести. И това е едната причината да започна. Обсъждали сме го и с моите колеги. Вярвам, че човек трябва да помага и да бъде полезен на родината си, докато е активен.“

Има и страни, в които те са определено повече. Например в някои страни, където по исторически причини и наличието на кръвосмесителни бракове този процент е определено по-голям. Необходимо е да се отбележи, че редките болести могат и да не се проявят в определен период от живота или да не бъдат толкова тежки.

„Но да се върнем към това, което се опитваме да направим, за разлика от наши колеги на много места по света. Ние не работим сами. Когато човек се занимава с такива болести, не трябва да е сам. Работим в колаборация с редица европейски лаборатории, в които има специалисти от различни области – например структурна биология, клетъчна биология, физикохимия, химия, физика и т.н.“, казва ученият. И добавя, че използват познанията на всички тези хора, за да атакуват самата болест с различни методи.

„Получаваме много по-задълбочени резултати. Това ни позволява да засегнем механизма на тези редки болести“, отбелязва проф. Димитров.

Използването на подобен интердисциплинарен подход позволява на международен консорциум, в който участва лабораторията на проф. Димитров, да разгадае молекулния механизъм на болестта синдром на Рет – много тежка болест с епигенетичен характер. Изследването е публикувано преди няколко години в едно от най-уважаваните международни списания Science.

А в изследването върху синдрома на Рахман е въведен и приложен новаторски изследователски подход, който обединява усилията на учени от редица страни, включващи специалисти от Франция, САЩ, Турция и България. Както споменахме, синдромът на Рахман се причинява от мутация в белтъка H1.4. За да работят добре нашите гени, те трябва да са организирани по определен начин в клетъчното ядро. Има милиони копия от този белтък, които са свързани с ДНК. В момента, в който структурната роля на белтъка се наруши, това води до промяна на тази триизмерна организация на ДНК и до дисфункция на някои гени. И тази дисфункция по-нататък е свързана с неправилното прочитане на генетичната информация, което е и причината за самата болест.

„Разчетохме данните, които имаме, и ги публикуваме в сп. Nature Communications. Там описахме част от нашите изследвания, които ни позволиха да придобием обща представа за самата болест. Сега знаем как се променя организацията ДНК на засегнатите от болестта гени. Следващата стъпка е да установим как промените в тази триизмерна организация на ДНК се превеждат на функционално ниво. По такъв начин ще хвърлим светлина как нарушаването на пространствената организация на ДНК води до болестта“, обяснява проф. Димитров.

Учените от Катедрата от европейското научно пространство (ERA) при Института по молекулярна биология „Акад. Румен Цанев“ – БАН, изследват и други заболявания, в частност и такива, свързани с възпаление на червата. Тези болести далеч не са толкова редки. Тук влизат болестта на Крон и язвен колит, които имат различен произход. Единият аспект е генетичен, при който стават мутации. Той се наблюдава основно при деца. А вторият е епигенетичен.

Епигенетиката е наука, която изучава процесите над ДНК („епи“ на гръцки значи „над“), или с други думи – процесите на презаписване и реализирането на генетичната информация в нашите клетки. При епигенетичните нарушения няма нарушаване на ДНК – молекулата на ДНК при болните е „същата“ като тази на здравите хора. Епигенетичните увреждания зависят от околната среда, от режима на хранене, начина на живот и други.

Какви могат да бъдат подходите за лечение на подобни заболявания? Ако си представим, че генът е шосе и по него се движи кола, в момента, в който има промяна в гена, все едно мост на пътя е срутен. И единственият начин за промяна е да се поправи мостът. Което е почти невъзможно.

Разбира се, съществуват техники за редактиране на генома. Но проблемът е, че те също правят грешки. И е опасно да не се увреди някое друго място. Тук се работи с генна и клетъчна терапия – двете направления, при които това теоретично може се направи. Но засега не и на практика.

„В момента е много трудно, практически невъзможно да се лекуват основите на генетичните заболявания. Но самият процес на предаване на лоша информация може да бъде прекъснат до определено ниво“, казва в заключение проф. Димитров.

Институтът по молекулярна биология „Акад. Румен Цанев“ – БАН, е получил грант по ERA Chairs – инструмент на Рамковата програма „Хоризонт Европа“ за привличане на водещи изследователи. Грантът позволи в Института да бъде привлечен проф. Стефан Димитров и да се създаде департамент, чиято работа се фокусира върху редките болести.

Четири първи места в поетичния конкурс „Непознати улици“ 2026

Стотици участници от цялата страна – индивидуално или чрез творчески групи, изпращат своите творби за юбилейния X национален поетичен конкурс „Непознати улици“ 2026.

Надпреварата носи името на хита на популярната група „Мери бойс бенд“, а зад нейното начало стоят вокалистката на групата Мария Мутафчиева-Мери, нейната съученичка от Математическата гимназия в Бургас и директор на ППМГ „Никола Обрешков“ в морския град Милена Андонова и журналистката и издател Румяна Еманоилиду. Трите и тази година са част от журито на Конкурса, което разглежда изпратените стихотворения на всички участници и отличава 8 от тях в двете категории – от VII до IX и от X до XII клас.

Снимка Архив „Непознати улици“

Мария Мутафчиева-Мери от „Мери бойс бенд“ с отличени в конкурса „Непознати улици“

В категория VII – IX клас на първо място е класирана Катерина Мавродиева (VII клас, ОУ „Любен Каравелов“, Бургас). Второ и трето място не са присъдени. Поощрение получават Ния Германова (IX клас, СУ „Максим Горки“, Стара Загора) и Радостина Радославова (IX клас, ПГВМ „Проф. д-р Георги Павлов“, Добрич).

В категория X – XII клас първо място е присъдено на Беркай Халид (X клас, СУ „Васил Левски“, Дулово), Бориславa Попова (XII клас, 73. СУ „Владислав Граматик“, София) и Десислава Крайчева (XI клас, 4. ЕГ „Фредерик Жолио-Кюри“, Варна).

Поощрение получава Берк Сопен (XI клас, СУ „Васил Левски“, Дулово).

Награда за цялостно участие е присъдена на Венцислав Йосифов (XII клас, НУМСИ „Проф. П. Владигеров“, Бургас).

Отиващата си 2026 г. е важна за литературната надпревара „Непознати улици“, защото се навършват 25 години от издаването на песента и едноименния първи албум на популярната група „Мери бойс бенд“.

Наградените в X издание на конкурса ще бъдат специални гости на концерта на групата на 21 ноември в Балната зала на Военния клуб в София. Те ще получат заедно със своите награди и покани за събитието за цялото семейство.

Организаторите изказват своята благодарност към всички участници, към техните родители, учители и ръководители. С някои от тях конкурсът ще се раздели поради възрастовите ограничения, останалите са добре дошли с нови творчески сили и вдъхновения на „Непознати улици“ през 2027 г., добавят те. АЗ·БУКИ

С грижа за Черно море

Отново при голям интерес преминава поредното XVIII издание на Международния конкурс „Аз обичам Черно море“. Негови организатори са Общинският детски комплекс – Несебър, местната община, МОН и Националният дворец на децата. Традиционно Конкурсът е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси и от програмата на Община Несебър за отбелязване на 31 октомври – Международния ден на Черно море.

В раздел „Поезия“ в първа група (I – IV клас) победител е Алекса Димова (Казанлък). Във втора възрастова група (V – VIII клас) начело са Анастасия Маринова (Червен бряг) и Кристиян Манушев (Варна). В трета група (IX – XII клас) първи са Кирил Киров (Търговище) и Моника Атанасова (Варна). И в четвърта група (след XII клас) победител е Александра Павлова (Свищов).

В раздел „Проза“ в първа група не е присъдена първа награда. Във втора група печелят Лорина Араванова (Ямбол) и Никол Николова (Белослав). В трета група начело е Андриана Сталева (Ямбол). В четвърта група специална награда на журито за изключителни творчески постижения в раздела и ежегодно участие в конкурса е присъдена на Ивелина Радионова (Провадия).

В раздел „Изобразително изкуство“ в IA възрастова група начело е Симеон Янев (Шумен). В първа група печелят Йоанна Йорданова (Ч. бряг), Стела Златева (Варна), Емили Цокова (Габрово), Бориса Димитрова (Казанлък) и Габриела Димитрова (Казанлък). Във втора група на първо място са класирани Алиса Събчева (Габрово), Никол Кралска (Ловеч), Ивелина Любенова и Христина Христова (Провадия), Габриела Глутникова, Велизар Палов, Ивелин Димитров и Анна Буковска (Казанлък). В трета група първи са Алфия Галиуллина (Бургас), Вяра Пенчева (Габрово), Габриела Милчева (Варна), Айлин Осман (Ардино), Румяна Падалчева, Вероника Димитрова и Симона Цонкова (Казанлък), и Виктория Димитрова (Плевен). В четвърта група е присъдено едно трето място на Магдалена Жечева (Несебър).

Специална награда е връчена на РЦППО – Бургас, за изключителен принос в насърчаването на творческите способности и изграждането на подкрепяща среда за децата и младежите.

В раздел „Фотография“ в първа група печелят Виктор Павлов (Бургас) и Виктор Мончев (Плевен). Във втора група начело са Калина Паркова (Сливен) и Димитър Димитров (Стара Загора). В трета група първенци стават Фани Тодорова (Ямбол), Алексан Дерхачерян (Варна) и Николай Данчов (Несебър). И в четвърта група победители са Николинка Климукова (София) и Николай Георгиев (Велико Търново).

Призьорите са отличени в Градската галерия „Радослав Ралев“ в Несебър, където е представена и изложба на участниците в конкурса. АЗ·БУКИ

Духът на пъстрите листа

Отличиха призьорите в XXIII национален конкурс „Златна есен – плодовете на есента“

Общо 1174 творби на млади творци от 181 школи, клубове, училища, читалища, детски градини и самостоятелно участващи деца и ученици от 25 области от цяла България са получени за XXIII национален конкурс „Златна есен – плодовете на есента“. Организатори на проявата, която е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси, са ръководеният от Венета Петкова ЦПЛР – ДК „Йовко Йовков“ в Севлиево, местната община и Училищното настоятелство – Севлиево, с подкрепата на МОН и Националния дворец на децата.

Тази година оценяването е дело на жури в състав: Христина Георгиева – художник, Теодора Петева – художник и керамика, и Снежана Нанкова – старши учител по БЕЛ.

В раздел „Изобразително изкуство“ са разгледани и класирани 827 творби. В I възрастова група (6 – 8 г.) на първо място е класирана Елица Траянова (5 г., ДГ „Пролет“, Севлиево). На второ и трето място са съответно Радина Илиева (8 г., школа „Арт Попово“, Попово) и Татяна Тръвнева (8 г., СУ „Димитър Матевски“, Пловдив).Във втора група (9 – 11 г.) победител е Кристияна Бужева (11 г., „Арт Попово“). Втора е Сияна Янчева (10 г., клуб „Еврика“, ЦПЛР – ОДК, Петрич). На трето място е класирана Бориславa Иванова (10 г., ОУ „Стефан Пешев“, Севлиево).

В трета група (12 – 14 г.) печели Христо Маринов (12 г., ОУ „Никола Й. Вапцаров“, Попово). Подгласници са Елизабет Захова (12 г., клуб „Еврика“, ОДК, Петрич) и Николет Манчева (12 г., ОДК, Кюстендил). В четвърта група (15 – 18 г.) победител е Дея Златева (16 г., ПГСАГ „Ангел Попов“, Велико Търново), следвана от Ивайла Нецова (16 г., СУ „Д-Р Петър Берон“, Червен бряг) и Борис Андонов (15 г., 2. СУ „Проф. Никола Маринов“, Търговище).

В раздел „Приложно изкуство“ са оценени 201 творби. В първа група призьорите са Пламен Илиев (6 г., с. Челопеч), Божидара Браткова (8 г., ОУ „Васил Левски“, Плевен) и Веселин Кисьов (8 г., СУ „Димитър Матевски“, Пловдив). Във втора група на първите три места са класирани Андреа Обрешкова (9 г., ОУ „Ран Босилек“, Габрово), Ая Ашикова (10 г., СУ „Васил Левски“, Севлиево) и Рада Желева (9 г., ОУ „Ран Босилек“, Габрово). В трета група първи е Атанас Хаджиев (13 г., ОУ „Христо Ботев“, Асеновград) пред Надя Радева (12 г., ЦПЛРЦ – ДК, Балчик) и Данчо Асенов (13 г., клуб „Приложно изкуство“, ЦПЛР – ОДК, Кюстендил). В четвърта група печели Георги Бабалийски (17 г., „Арт палитра“, ЦЛТРДБ, Благоевград). Втори се нарежда Мирослав Пейков (17 г., „Етноклуб“, ОДК, Несебър), а трети – Огнян Димитров (15 г., ПГ по дизайн „Елисавета Вазова“, София).

Христо Маринов *(12 г., ОУ „Никола Й. Вапцаров“, Попово) – I място в трета възрастова група (12 – 14 г.)*

Специалните награди

Специалната награда на журито на конкурса получава Мария Павлова (11 г., ОУ „Св. Климент Охридски“, Павликени).

С приз на Община Севлиево са отличени Юлиана Иванова (17 г.) и Емил Ангелов (16 г.) от ПГО „Елисавета Багряна“, Бяла Слатина.

Организаторите от ЦПЛР – ДК „Й. Йовков“ награждават Мирослав Димитров (10 г., ОУ „Св. Климент Охридски“, Павликени), Габриел Пенков, Рая Милчева, Теодор Михайлов, Калина Димитрова, Никол Илиева и Ивайла Савова (ЦПЛР – ДК, Севлиево).

Призът на Народно читалище „Развитие – 1870“, Севлиево, отива при Соня Илиева (12 г., СУ „Анастасия Димитрова“, Плевен), Гергана Томова (13 г., СУ „Васил Левски“, Севлиево) и Александър Илиев (9 г., ОУ „Васил Левски“, Плевен).

Наградените и номинираните материали са експонирани в традиционната художествена изложба „Златна есен“. Призьорите получават своите отличия на 6 ноември на церемония в Музея на съвременното изкуство в Севлиево.

В раздел „Стихотворение, есе, съчинение“ са разгледани 146 творби. В първа група призьори са Николай Колев (8 г., ОУ „Ран Босилек“, Габрово), Ванеса Белухова (8 г., ОУ „Неофит Рилски“, Велинград) и Лъчезара Червенкова (7 г., ОУ „Кирил Христов“, Стара Загора). Във втора група начело е Христиана Иванова (10 г., ОУ „Св. Климент Охридски“, Павликени), следвана от Камелия Данева (11 г., ОУ „Д-р Петър Берон“, Плевен) и Ирем Алиманова (9 г., клуб „Вълшебната книга“, ЦПЛР – ДК, Севлиево).

В трета група на първи три места са класирани Вяра Рачовска (12 г., Студио „Театър и слово“, ЦПЛР – Аксаково), Стамен Йотов (13 г., ЧОУ „Св. Седмочисленици“, Ловеч) и Тереза Тодорова (13 г., ОУ „Св. Климент Охридски“, Павликени).

И в четвърта група победител е Александра Николова (16 г., ПМГ „Атанас Радев“, Ямбол) пред Никола Кацарски (15 г., НУИ „Панайот Пипков“, Плевен) и Айджан Халил (17 г., ПГТХВП „Св. св. Кирил и Методий“, Момчилград). АЗ·БУКИ

Бургаски деца изпращат море в картички

Десетото издание на „Морето и децата“ на НЧ „Изгрев 1909“ обединява в творческа кауза ученици от ЧСЕУ „Д-р Мария Монтесори“ и ОУ „Христо Ботев“ – с. Маринка

Дона МИТЕВА

Десетото издание на проекта „Морето и децата“ на Народно читалище „Изгрев 1909“ – Бургас, показа, че детското творчество може да бъде не само израз на въображение, но и послание за отговорност към Черно море. Инициативата е посветена на богатството и красотата на нашето море и се провежда по повод Международния ден на Черно море – 31 октомври. Вече десет години проектът насърчава децата да опознават морската среда, да изразяват отношението си към нея чрез изкуството и да осъзнават необходимостта от нейното опазване.

В тазгодишното издание се включиха ученици от Частно средно езиково училище „Д-р Мария Монтесори“ и ОУ „Христо Ботев“ – с. Маринка. Те участваха през октомври в творчески ателиета за рисуване и работилници за изработване на постери и картички. С бои, фантазия и различни материали пресъздадоха своето море – с неговите цветове, вълни, обитатели и красиви брегове.

Създадените творби бяха адресирани до ученици от столичното 2. СУ „Акад. Емилиян Станев“. Така децата от морския град станаха посланици на Черно море и изпратиха на свои връстници не просто рисунки, а лични послания за неговата красота и необходимостта да бъде съхранено чисто.

Преди да стигнат до получателите си, картичките бяха подредени в изложба в Детския център на Столичната библиотека, която е партньор по проекта.

Така инициативата създаде възможност за общуване между деца от два града, които може да имат различен всекидневен досег с морето, но могат да споделят една и съща грижа за него. Посланията са насочени и към възрастните – да пазят Черно море, за да остане то чисто и красиво за следващите поколения.

Част от проекта „Морето и децата“ бе и представянето на детската енциклопедия за Черно море от нейния автор Александра Георгиева.

Снимка Народно читалище „Изгрев 1909“

Разходка, изложба и програма от децата от ЧСЕУ „Д-р Мария Монтесори“ и ОУ „Христо Ботев“ – с. Маринка, в ТК „Ченгене скеле“

Ема Бошева, III клас, ЧСЕУ „Д-р Мария Монтесори“ – Бургас:

Рисувах моето море

Аз съм Ема Бошева от училище „Монтесори“ и искам да споделя колко ни беше интересно с инициативата „Картичка от морето“.

По време на работилниците за изработване на картички се потопихме в дълбоките води на морето. Гледахме как слънцето изгрява над хоризонта, а гларусите го закриваха с крилете си. Макар и да го наричат Черно, нашето море има стотици различни синьо-зелени нюанси.

С малко бои и фантазия и децата от 2. СУ „Акад. Емилиян Станев“ в София също ще чуят шума на вълните и ще се пренесат на брега на Черно море, когато получат картичките си.

Хареса ми, че никой не ми казваше как трябва да изглежда моята картичка. Рисувах моето море. Момчето до мен нарисува делфин, а Рая нарисува бряг и пясъчни замъци. Украсихме картичките с морски съкровища, които събрахме от брега на морето.

Благодарим на читалище „Изгрев“! Наистина научихме много!

Децата от III и IV клас на бургаското ЧСЕУ „Д-р Мария Монтесори“ получиха много интересна информация за обитателите, водата, опазването на Черно море. Авторът им обясни колко важно е да се ползва достоверна информация. Децата подариха на Александра Георгиева чудесна картина на любимото море.

Културно-туристическият комплекс „Ченгене скеле“ бе домакин на празник с участието на ученици от ЧСЕУ „Д-р Мария Монтесори“ – Бургас, и ОУ „Христо Ботев“ – с. Маринка, техните ръководители и гости. В рамките на събитието беше открита изложбата „Моето Черно море“, която също представи детския поглед към морето и неговото богатство. В нея намериха място творби, родени от личните впечатления, въображението и желанието на малките автори да покажат как изглежда морето през техния п оглед. Изложбата остана в комплекса и през първата седмица на ноември, като даде възможност на посетителите да се запознаят с детските послания.

Артинсталация при Часовника се появи на Международния ден на Черно море и в центъра на Бургас. Така детското творчество излезе от класните стаи и изложбените пространства, за да привлече вниманието на жителите и гостите на града.

Проектът показа и друга страна на връзката с морето – тази, която преминава през културната памет и традициите на родния край. Ученичката Кристина Пеева от IV клас на ОУ „Христо Ботев“ – с. Маринка, представи своето отношение към Черно море чрез странджанската народна песен „Мари, Марийко“ на народния певец Тома Янчев.

„За десета поредна година с проекта „Морето и децата“ даваме възможност на децата да се докоснат до магията на морето, да опознаят неговия свят, да творят, да мечтаят и да разберат колко е важно да го пазим чисто. Вярваме, че с работата по него възпитаваме у тях любов към морето, създаваме нови приятелства и преживявания. По време на десетте издания на проекта над 1200 ученици от 20 училища и 10 регионални библиотеки бяха наши партньори“, прави равносметка на изминалите години Кристина Атанасова, секретар на НЧ „Изгрев 1909“ – Бургас.

Театър срещу рисковите ситуации в училище*

Петя НИКОЛОВА

Пълна зала, активни зрители, много емоции! Така неусетно преминават минутите с постановката „Кошмарен ден“ – форум спектакъл по историите на ученици от 104. ОУ „Захари Стоянов“ в София.

Представено на 9 ноември в 100-годишната учебна институция на столичния кв. „Гоце Делчев“, театралното представление засяга актуална тема, свързана с превенция на училищното насилие. Входът е свободен и още преди определения час местата за публиката са подредени.

„Всеки, който пропусна да види спектакъла, може само да съжалява! Децата се представиха изключително добре, имаше активност от страна на публиката и се получи нещо наистина стойностно!“, казва за „Аз-буки“ Стилиана Тодорова от Училищното настоятелство, основен реализатор на инициативата.

Ръка подава утвърденият у нас образователен Театър „Цвете“. Обучител на младежите е Виолина Василева-Александрова, която провежда с учениците сериозни репетиции още от началото на октомври. След подготовката за премиерата младите актьори – настоящи и бивши възпитаници, излизат на сцената, за да пресъздадат с младежкия си ентусиазъм и хъс реални училищни казуси. Форум театърът търси решение на конкретни проблеми чрез провокация и активност от страна на публиката и в случая учениците от 104. ОУ се включват и ангажират с поставените казуси.

Интерактивното преживяване чрез средствата на театъра показва предизвикателствата от всекидневието в класната стая и пробужда ума на младите хора, за да бъдат не просто зрители на една постановка, но участници в нея. Да се запитат и да потърсят реални решения на конкретни тревожни ситуации, обикновено с лош финал.

Снимка 104. ОУ „Захари Стоянов“ – София

Учениците актьори заедно със своя обучител Виолина Василева-Александрова

Пред погледа и на директора на училището Диана Николова учениците от сцената успяват да провокират връстниците си и съпреживявайки, заедно да открият щастливия финал.

В края на деня идеята, започнала рано сутринта с театър, преминава в среща във фоайето на училището. Присъстват ученици от Технологично училище „Електронни системи“ към Техническия университет – София, родители и жители на квартала. Чрез разговори, обмяна на опит и запознаване с различни материали те се приближават до същността на четири теми: „Дигиталните навици в семейството“, „Гласът на квартала“, „Жива библиотека“ и „Храната като инструмент за регулиране на енергията и поведението“.

Инициативата е финалното събитие на проекта „Академия за благополучие – дигитална сигурност, гражданско участие, психично здраве и устойчив начин на живот“, който се изпълнява от Училищното настоятелство към 104. ОУ в партньорството на училището, Сдружение „Безопасни детски площадки“ и Театър „Цвете“. Финансирането е по програма „Европа“ 2026 на Столична община.

** В памет на Цвете Янева, директор и съосновател на Театър „Цвете“, която ни напусна през октомври т.г.*

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ

1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
https://www.azbuki.bg

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник за образование и наука

АЗ·БУКИ
ISSN 0861-3990

Редактори:
д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg
д-р Диляна Кочева
d.kocheva@azbuki.bg
Антоанета Найденова
a.naydenova@azbuki.bg
Виктория Гълъбова
v.galabova@azbuki.bg
Боряна Трайчева
b.traycheva@azbuki.bg

Графичен дизайн:
Иво Христов
i.hristov@azbuki.bg
Петър Владов
p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:
Анелия Врачева
a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:
Олег Попов

Реклама и разпространение:
izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:
Белене – Ралица Господинова
088 7418349
Бургас – Дона Митева
0898361338
Варна – Розалина Димитрова
088 339920
Видин – Бориславa Борисова
vidinster@gmail.com
Пловдив – Деляна Лукова
088 7271712
Смолян – Ангел Добриков
088 9703271
Кюстендил – Северина Димитрова
089 5789515

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:
Стоян Стоянов
Предпечатна подготовка:
НИОН „Аз-буки“
Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат
Авторските права на публикуваните текстове и илюстрации са собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава научните списания:
„Български език и литература“
„Чуждоезиково обучение“
„Математика и информатика“
„Педагогика“
„Професионално образование“
„Философия“
„Стратегии на образователната и научната политика“
„История“
„Обучение по природни науки и върхови технологии“

Магдалена Ананиева, началник на РУО – Русе:

Резултатите са много по-устойчиви, когато...

От стр. 7

Русенска област обаче има определено предимство – разстоянията между населените места не са толкова големи. Това улеснява взаимодействието между училищата и позволява по-активно да се организират общи инициативи.

Освен чрез методическата подкрепа и майсторските класове можем да работим и чрез партньорствата, които вече са изградени с местните администрации и с Русенския университет. За мен е важно в съвместните дейности да участват не само учениците от Русе, но и децата от останалите населени места в областта.

Впечатление прави и това, че в редица училища извън областния град работят млади педагогически екипи. Има добри примери за сътрудничество с неправителствени организации, включително с Център „Амалипе“ и „Заедно в час“. Това са възможности, които трябва да бъдат използвани и развивани.

– **Какви решения смятате за устойчиви за училищата с намаляващ брой ученици?**

– Смятам, че добрите управленски решения трябва да бъдат насочени към търсенето на възможности децата да бъдат задържани в малките училища, а не закриването им да се разглежда като първо решение. В малкото училище често има атмосфера, по-близка до семейната среда. Учителите познават добре децата и техните семейства, а индивидуалното внимание може да бъде много по-силно изразено. Разбира се, за да бъдат устойчиви тези училища, е необходима целенасочена подкрепа.

Възможности предоставят различните национални програми и проекти на Министерството на образованието и науката, включително тези, които започват още от детската градина и са свързани с осигуряването на равен старт и приобщаващо образование.

Важна е и модернизацията на учебната среда. Дори в училища с по-малък брой ученици вече са изградени STEM кабинети. Това създава възможности за по-интересно обучение и за развиване на практически умения. Необходимо е да търсим решения, които отчитат спецификата на всяко населено място и потребностите на неговите деца.

– **Русенският университет е естествен партньор на училищата в региона. Как виждате ролята му за професионалното развитие на педагогическите специалисти?**

– Между Регионалното управление на образованието и Русенския университет вече има изградено много добро партньорство. Моята задача е то да продължи и да се развива. Проведох официална среща с ръководството на университета, на която обсъдихме възможностите за продължаване на съвместните инициативи и добрите практики.

Висшето училище е важна част от образователната среда в региона. То може да бъде място за срещи, професионален обмен и съвместни дейности между преподаватели, учители и ученици.

Ще продължим да използваме възможностите за организиране на различни инициативи, включително събития на училищата и детските градини в университетската среда. Вярвам, че подобно взаимодействие има значение и за младите преподаватели, защото им дава възможност да се чувстват част от по-широка професионална общност.

– **Професионалното и дуалното образование са особено важни за икономическото развитие на Русенска област. Как оценявате развитието им и доколко училищата успяват да отговорят на потребностите на бизнеса?**

– Русенска област има с какво да се похвали по отношение на дуалното образование. Още в първите ми посещения на образователни институции имах възможност да се запозная с много добри практики в тази сфера. В областта има натрупан опит, който заслужава внимание. Това е добра основа за продължаване на работата и за разширяване на възможностите пред учениците да придобиват професионални знания и практически умения.

– **В много училища вече са изградени нови STEM кабинети. Как трябва да се оценява ефектът от тази инвестиция?**

– Предстои да видим в дългосрочен план какъв ще бъде ефектът от новата образователна среда върху подготовката и уменията на учениците. Но това, което ми направи много добро впечатление при посещенията в няколко училища, е, че STEM кабинетите действително се използват всекидневно като част от образователния процес по предварително изготвени графици.

Това е много важно. Защото не е достатъчно да изградим модерна материална база. Необходимо е тя да бъде част от реалната работа на учителите и учениците. Именно тогава инвестицията придобива смисъл – когато създава условия за по-интересно обучение, за практически занимания и за активно участие на учениците.

– **В работата на Регионалното управление има две важни направления – контролът и методическата подкрепа. Как ще намерите баланса между тях и свободата на училищните екипи да предлагат собствени решения?**

– За мен диалогът е най-добрият начин да стигнем до правилните решения и след това да ги реализираме успешно. Разбира се, ще уважавам свободата на училищните екипи да предлагат свои идеи и решения. Директорите и учителите най-добре познават конкретната среда, в която работят, както и потребностите на своите ученици. Контролната дейност е необходима, но тя не бива да измества методическата подкрепа и професионалното взаимодействие.

Важно е Регионалното управление да бъде институция, към която колегите могат да се обръщат не само когато възникне проблем, но и когато имат нужда от съдействие, консултация или професионален съвет.

В крайна сметка, всички работим за една обща цел – да осъществяваме успешно образователната политика и да създаваме най-добрите възможности за развитие на децата и учениците.

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Всеки работник или служител може да поиска неплатен отпуск, когато има нужда да отсъства от работа по лични, семейни или други причини. За разлика от платения годишен отпуск обаче, работодателят има право да прецени дали да разреши неплатения отпуск. Това означава, че работникът не може сам да реши да отсъства, без предварително да е получил разрешение. Същевременно работодателят няма право да принуждава служителите си да излизат в неплатен отпуск против тяхната воля.

Може ли работодателят да откаже неплатен отпуск?

Законът не поставя ограничение за продължителността на неплатения отпуск. Работникът може да поиска няколко дни, месец или дори година, но работодателят решава дали да разреши целия поискан период. Не е необходимо преди това да е използван платеният годишен отпуск, нито се изисква определен трудов стаж. Неплатен отпуск може да поиска и служител, който наскоро е започнал работа.

За да ползва такъв отпуск, работникът трябва да подаде писмена молба до работодателя, в която да посочи началната и крайната дата. Работодателят следва да даде писмено разрешение, обикновено чрез заповед. Едва след получаването му служителят може да излезе в отпуск. Съществуват и специални случаи, при които работодателят е длъжен да разреши неплатен отпуск. Например при определени правоотношения с институции на Европейския съюз или международни правителствени организации законът предвижда еднократно ползване на такъв отпуск до една година.

Особено важно е как неплатеният отпуск се отразява върху трудовия стаж. Първите 30 работни дни неплатен отпуск през една календарна година се признават за трудов стаж. Ако отпускът продължи повече, останалите дни по общото правило не се зачитат, освен когато законът изрично предвижда друго. Същите 30 работни дни се признават и за осигурителен стаж, без да се правят осигурителни вноски за държавното обществено осигуряване.

Трябва да се има предвид и здравното осигуряване. Когато неплатеният отпуск е по желание на работника и той не е здравно осигурен на друго основание, здравноосигурителните вноски са за негова сметка, но се внасят чрез работодателя. Затова при по-продължителен неплатен отпуск е важно предварително да се уточнят както срокът, така и задълженията за осигуряване.

Неплатеният отпуск е възможност работникът или служителят временно да отсъства от работа, без да прекратява трудовото си правоотношение. Важно е обаче да се знае, че ползването му по общия ред зависи от съгласието на работодателя и не може да бъде наложено едностранно от нито една от страните. Затова е препоръчително искането за отпуск да бъде направено предварително, а разрешението да бъде получено в писмена форма.

Преди да излезе в неплатен отпуск, работникът трябва да има предвид не само продължителността на отсъствието, но и последиците за трудовия и осигурителния си стаж, както и за здравното си осигуряване. Особено при по-продължителен отпуск е важно да се прецени как периодът ще се отрази върху бъдещите осигурителни права. Неплатеният отпуск не означава прекратяване на трудовия договор – след изтичането му работникът има право да се върне на работа при условията на действащото трудово правоотношение. Работодателят, от своя страна, е длъжен да спазва договореното и не може да използва неплатения отпуск като средство за заобикаляне на трудовото законодателство или за прехвърляне на финансови затруднения върху работниците.

Справка:
чл. 160, ал. 1 – 3 от Кодекса на труда; чл. 9, ал. 2, т. 3 от Кодекса за социално осигуряване; чл. 40, ал. 1, т. 1, буква „б“ от Закона за здравното осигуряване.

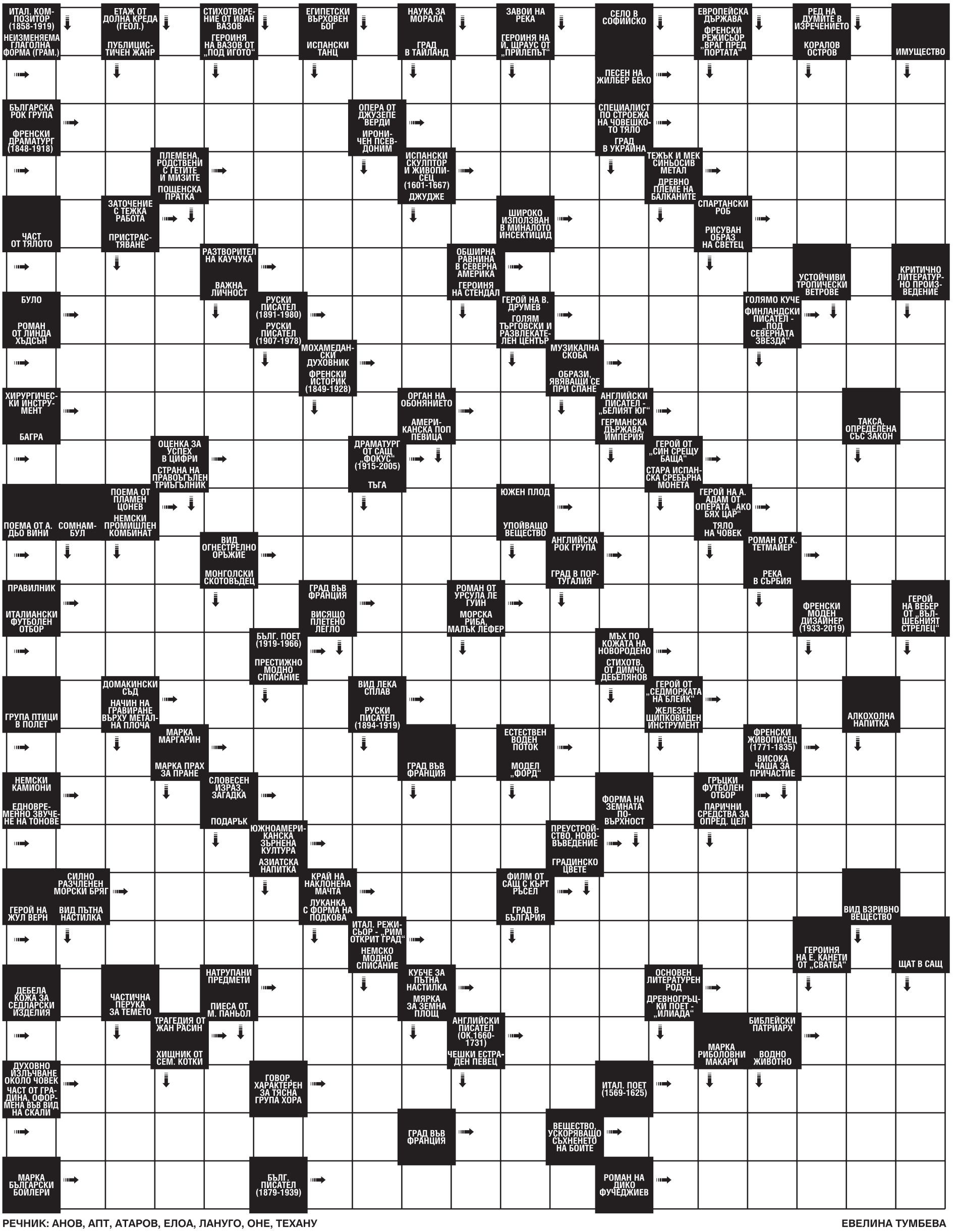

РЕЧНИК: АНОВ, АПТ, АТАРОВ, ЕЛОА, ЛАНУГО, ОНЕ, ТЕХАНУ

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой

Водоравно: "Богаташите". Реверанс. Ренар (Жул). Рет. Ква. "Аран". Лирик. Римини. Талига. Са. Тлака. Сак. Арк. Елка. Еда. Пати (Аделина). Танас. Нега. Новела. Лам. Сврака. "Сид". Салто. Ап. Амстердам. "Норма". Долап. Биотит. Тоалет. Миронов (Андрей). Ехолот. Иро. Чук. Зан. Шлака. Знак. Роселини (Роберто). Ларина. Утро. "Отело". "Аристон". Нор. Вокал. Реле. Огледало. Анита. Офис. Ити. Алерамо (Сибила). Анани. Зар. "Селяни". Инис (Хемънд). Лея. Песо. Институт. Занаят. Скат. Касил (Лев). Рад. Уат (Джеймз). Исак. "Кери". Хит. Катарина. Асенов (Драгомир). Лазур. Тангра. "Крома". Филип. Чудо. "Орео". Ват. Силон. Токата. Крона.

Отвесно: "Борислав". Омуртаг. Амарилис. Герак. Раликор. Лир ("Крал Лир"). "Натали". "Фани". Ана Мар. Сонет. Пад. "ЗИЛ". Такт. Експозе. "Одисея". Купо. Чар. Легат. "На Лора". Естуар. Рада. Ебонит. Лало. Ат. Лирика. Срив. Неволя. Статут. Тема. "Нидо". Шило. Еник (Леон). "Радо". Кети. Подател. Окарина. Инок. Нрав. "Михал". Ана. Стинг. Орки. Тес ("Тес от рода Д'Ърбървил"). Тока. Лимит. Сарот (Натали). Ев. "Силан". "Лара". Тоника. Ара. Авата. "Алото". Ирра. Итака. Акт. Трот. "Ние". "Асус". Скок. Трал. "Алома". Заслон. Тикер. "Ариана". Алин (Ларс). "Тефал". "Леново". Анаграма. Ерато. Инес. Роман. Снакс. Поток . Носия. "Нивата".

АБОНАМЕНТ 2027

Днес в броя
Фонд „Научни изследвания“ отличи 22 успешни проекта в 11 области
Проф. Стоилова Семерджиев – председател в Шведската научна академия и ръководител на специално създадения здрав мост Международния център по долинология, разказва за нашето предизвикателство и културната особеност на Китай, които отложиха чрез тяхното работа на нашите студенти
Румен Стоилов, водещ учен на международната мисия от България по валидиране биопсии – ДНК, разработи метод за проследяване движението на чакащи пробиване в матката, спадат за потвърдата на разработения и патентования биосензор, спомогнал и медицината
АЗ·БУКИ
НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
Над 3100 зрелостници на допълнителна матура
2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет увеличи нормативите за издръжка на един студент в общо 48 професионални направления

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година
Български език и литература	30,00 €
История	30,00 €
Математика и информатика	30,00 €
Педагогика	63,00 €
Професионално образование	26,00 €
Стратегии на образователната и научната политика	39,00 €
Философия	24,00 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	26,00 €
Чуждоезиково обучение	30,00 €
Вестник „Аз-буки“	57,60 €
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	49,00 €

Абонирайте се В РЕДАКЦИЯТА с отстъпка

5% от цената – при ТРИ и повече издания

10% от цената – при ПЕТ и повече издания

15% от цената – за ПЪЛЕН комплект от изданията

Контакти: София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 0700 18466; azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Снимката участва в десетото издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“, организиран от „Аз-буки“. Автор ***Рая Ковачева, VI клас, 33. ОУ „Санкт Петербург“ – София***

XI НАЦИОНАЛЕН ФОТОКОНКУРС
„В моето училище е най-хубаво“
Под патронажа на министъра на образованието и науката

Национално издателство „Аз-буки“ очаква творбите за XI издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“.

В конкурса могат да участват ученици от I до XII клас, които представят във фотоси училищния живот.

За участниците от първата възрастова група – I до VII клас, Фотоконкурсът се провежда без предварително зададена от организаторите конкурсна тема.

За участниците от втората възрастова група – VIII до XII клас, Фотоконкурсът се провежда по предварително определени от организаторите две конкурсни теми:

• „Улови мига в училище“ – репортажна снимка, която изобразява емоция, действие или важен момент от училищния живот;

• „Героите на моето училище“ – портретна фотография – снимки на ученици, учители или вдъхновяващи личности в училище.

Авторските творби се приемат до 30 ноември 2026 г. на имейл: konkurs@azbuki.bg.

Подробните правила за участие са публикувани на https://azbuki.bg/

Победителите в първа възрастова група ще получат предметни награди, а отличените в двете категории във втора възрастова група – годишни стипендии. Те ще бъдат оценявани от жури от доказали се професионалисти във фотографията.

Най-добрите 12 фотографии ще бъдат включени в специален календар за 2027 г.

Соленолюбиви земни микроби се развиват при условия, подобни на тези на Марс

Халофилната (обичаща солта) архея Haloferax volcaniie показва растеж по време на 160-дневен експеримент, симулиращ марсианската подземна солена вода, според статия, публикувана в сп. Applied and Environmental Microbiology, предава nauka.offnews.bg.

„Съвременната марсианска повърхност обикновено се смята за негостоприемна за живот поради ниското атмосферно налягане, интензивната повърхностна радиация, глобалното изсушаване и окислителната химия“, обяснява д-р Адам Робинсън от Университета на Флорида. Въпреки това, по думите му, плитките марсиански подземни региони, където минералогията е показала движение на подземните води, могат да включват локализирани хиперсолени среди, способни да задържат течна вода и да поддържат микробен метаболизъм.

Авторите на изследването са се фокусирали върху Haloferax volcanii, която е известна са способността си да оцелява при екстремни условия на Земята. Те държат културите във вакуумна камера при 24 милибара, приблизително 2% от налягането на морското равнище на Земята, пълна с въглероден диоксид и прочистена от кислород. Температурата се поддържа на 21 градуса по Целзий. Смята се, че подобно налягане може да възникне в запечатани флуидни джобове в солни минерали на дълбочина около 20 см под повърхността на Марс. „Средата, която имитираме в този експеримент, не е наблюдавана на Марс, но се предполага, че там е такава“, отбелязва д-р Робинсън.

Микробите са се намирали в изключително солена течна среда, съдържаща или нитрат, или перхлорат – и двете химически вещества, открити на Марс, организмите могат да използват вместо кислород, за да „дишат“. Растеж е отчетен при всяка проба с ниско налягане, съдържаща нитрат или перхлорат. Изследователите измерили и спадове в нивата на нитрати и перхлорат, които не са се наблюдавали в контролните групи без клетки, което предполага, че микробите метаболизират химичните вещества.

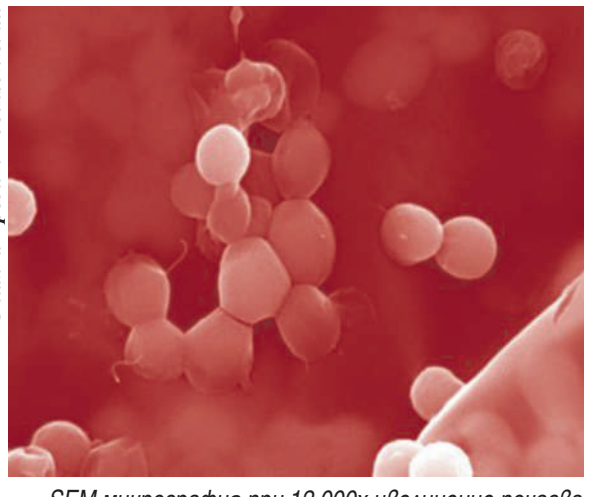
Снимка Кредит Robinson et al.

SEM микрография при 12 000х увеличение показва Haloferax volcanii след 160 дни анаеробна инкубация със 100 mM нитрат при ниско налягане

Според екипа растежът е бил значително по-нисък при 24 милибара, отколкото при идентични култури при земно налягане.

Експериментът не е възпроизвел циклите на замръзване и размразяване на Марс, радиацията или пълния му химичен състав, а богатата на хранителни вещества среда за растеж не е представителна за органичните вещества, за които се смята, че са налични на Марс. Авторите подчертават, че резултатът не означава, че на Марс съществува живот.

„Ние добавяме още едно към нарастващия брой доказателства, които сочат, че трябва да обмислим възможността за живот на Марс днес“, обобщава д-р Робинсън.

ISSN 0861-3990 45